

3333

సామెతలు



భారతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక MAY 1979

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి

సంపుటము 2

రాజమహేంద్రవరము 1-5-1979

పుట 13

—* ఈ సంచికలో *—

- | | |
|---|----------------------------|
| 1) పోతన భాగవతము - ఒక పరిశీలన. | 7) వాద్దేవి. |
| 2) గ్రీష్మాటోపము. (పద్య) | 8) గ్రంథసమాలోచన. |
| 3) 'కవికొండలవారి' ప్రకృతి గీతములు - ఒక పరిశీలన. | ఎ) శ్రీ వాల్మీకి రామాయణము. |
| | బి) దీనరక్షక శతకము. |
| 4) కన్నీళ్ళు. (పద్య) | 9) అదృష్టము, (పద్య) |
| 5) తిలక్ కవితలు - సంప్రదాయపు చాయలు. | 10) వసంతగీత. (పద్య) |
| 6) వేసవి వర్ణన - శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు, రఘునాథనాయలు. | 11) వలపు నెత్తురు. (పద్య) |
| | 12) ఈపక్షంలో. |

16-5-79 సంచికలో విశ్వశ్రేయః కావ్యం, అతిథి సత్కార కథనము మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా

సంవత్సరమునకు రు 10-00.

అర్ధసంవత్సరమునకు రు 5-50.

విడిప్రతి 50 పై.

పోతన భాగవతము - ఒక పరిశీలన

శ్రీ డా. నేతి అనంతరామశాస్త్రి, ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.



‘నిగమములు వేయుఁ జదివిన
సుగమంబులు గావుము క్తి సుభగత్వంబుల్
సుగమంబు భాగవతి మను
నిగమంబు పఠింప ముక్తి నివసనము బుధా’

భారతదేశమున భాగవతరామాయణములకు తుల్యముగా ప్రచారమందుగల యుద్వంధము భాగవతము. ఇది భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుని చరిత్రము. శ్రీకృష్ణగీతలన్నియు నిందు వర్ణితములు. దేవుని మహిమలను తెలుపుటకు నిందు ధ్రువము చేలాది భాగవతుల చరిత్ర లేన్ని యొకలవు. అందుచే దీనికి భాగవత మను నాహము సార్థకము.

పదునెనిమిది పురాణములలో భాగవతము ప్రసిద్ధమైనది. భక్తి శిఖామణుల చరిత్ర, పారమార్థిక చింతనము నేయింపులకు కారణములు. ఇట్టి భాగవత గ్రంథమును తెలుగువారి సంపదగ చేసినవాడు భక్తకవి పోతన. భాగవతాంధ్రీకరణము బమ్మెరపోతనవంటి మహాభక్తమూర్తి చేతిలో బడుట తెలుగుభాష చేసికొన్న పూజ. భక్తి మాహాత్మ్యప్రతిపాదక మగు నీగ్రంథమును మహాభక్త శిఖామణి యగు పోతన తెనిగించి తనజన్మమును మాత్రమే ధన్యముచేసికొనలేదు. తెలుగుభాష జన్మమును, తెలుగువారి జన్మములనుకూడ ధన్యము నొనర్చినాడు.

ఇదిభక్తిజ్ఞానములకు ఆటపట్టు. అష్టాదశపురాణ రహస్యార్థములును, వేదాంత గ్రంథ ప్రతిపాద్యములైన భగవద్గుణములును మిక్కిలినిగూఢములు. వానిని తేటపరుపనెంచి వ్యాఖ్యానించుట వలనను, స్వకీయ భగవద్భక్త్యతిశయమున దేవుని గుణములను విశేషముగా వర్ణించుట కలనను, తన అనవద్యకవిత్వ విద్యాస్వాతం

త్ర్యము వలనను ఆంధ్ర భాగవతము సంస్కృత భాండలి 2200 శ్లోకముల కన్న 800 సంఖ్యకు అధికం బయ్యెను.

ఈ ఆంధ్రములో పోతనకు నచ్చినది మును వారి ఆంధ్రీకరణ పద్ధతి. కవిత్వమునే.

“ఒనరన్ నన్నయ తిక్కనాదికవులీ
యర్విం బురాణావళుల్
తెనుగుంజేయుచు మత్పురాకృతశుభా
ధిక్వంబుదా నెట్టిగో
తెనుగుంజేయుచు మన్న భాగవతముం
దీని దెనింగించియీ

జననంబున్ సఫలంబు చేనెదవున
ర్జన్యంబులేకుండగన్”

ఈ ప్రయోజనము ఒండొక గ్రంథము నాంధ్రీకరించుట చేత నొనగూడదు.

పోతన తనసంస్కారముల కనువయిన కావ్యమునే నిర్ణయించుకొనినాడు. ప్రాపంచిక భోగములుకాని, విహికాడంబరములుకాని ఆత్మనిలత్వములు కావు. అయినచో తక్కిన కవులవలె రాజులనో, రప్పలనో ఆశ్రయించి వానినీధిని నొందెడు వాడేకదా! కావుననే శ్రీరామచంద్రునకు తప్ప బరునకు తనకృతి నీయ నంగీకరింపలేదు.

కవిత్రయమువారి తరువాత పోతన ప్రజాదరణమును అధికముగా పొందిన కవికలంకుడు. పోతన విద్యాగురువు లెవ్వరో తెలియదు. “చదువులలో మర్మ మెల్ల చదివితీ లెండ్రీ” అన్నట్లు సకల రహస్యము లాయనకు కరతలామలకము లని భాగవతము చెప్పుచున్నది. అంతే కాక పరమేశ్వరుని కరుణచేత తనకు

కవిత్వ మలవడినట్లు తన భాగవతములో చెప్పుకొనెను.

“అతి రహస్యమైన హరిజన్మకథనంబు
మనుజు డెవ్వడెని మాపురేపు
చాలభక్తితోడ బడుచు దా సంసార
దుఃఖరాశిబాసి తొలగిపోవు”

హరి పరములగు వివిధరూపములచేతను, అనంతినామముల చేతను, భగవదను భూతిని కలిగించి యతీంద్రియ మగు నాత్మజ్ఞానము నొడగూర్చుట భాగవతి హృదయము. హరినామ స్తుతి చేయు కావ్యము బంగారు కమలములతో విరాజిల్లు మానస సరోవరము వంటి దనియు, హరినామ స్తుతిలేని కావ్యము విచిత్రార్థములు కలదయ్యు పాపపు గొయ్యి వంటి దనియు నీమహాకవి ఉద్బోధించెను.

పోతనామాత్యుడు ఒక కవితానిర్మాణ దక్షుడు. అతడు నిరాడంబరమైన కర్నక కవి. ఒక చేతకలము, ఒక చేత హలము పట్టి “మంచారమకరంద మాఘర్య” జ్ఞానరాసుల, ధాన్యరాసుల బండించిన సవ్యసాచి. ఆంధ్రజాతి కతి డిచ్చిపోయిన భాగవతము అమృతభాండము. చిత్తమును భక్తిభావభరితము నొనర్పజాలు పదసన్నివేశ మొక్క గూంధ్రభాగవత కవితలోనే యిమిడియున్నది. భాగవతము నందెల్ల మకుటాయమానమైన ‘దశ మస్కంధము’న పోతన తన అనన్యభక్తిని, ఉద్రేకమును చూపినాడు. ఇందలి పాత్రలలో కవి ఐక్యమై పోయినాడు.

“దశమస్కంధః భాగవతస్యజీవితమ్”- అన్నట్లు నిగూఢతత్వ స్ఫురణము కల కథాబద్ధమైన భక్తి దశమములో కరడు గట్టినది. భాగవత మామస్మిక, ధర్మమార్గ ప్రదర్శకమై మానవజీవితమును తరింపజేయు భక్తకల్పద్రుమము. భగవానునకు భాగవతులకు నడుమ భాగవతము భక్తిపథము.

శ్రీకృష్ణజననము, బాల్య క్రీడలు, కంసవధము, దుక్కిణీ కల్యాణము, కుచేలోపాఖ్యానము, నరకాసురవధమున్నగు సనేక విషయము లీదశమ స్కంధమున మనోహరముగ వర్ణింపబడి బడినవి. భాగవతకర్త దివ్యనాయకుడగు శ్రీకృష్ణుని తనకావ్యమున నాయకి రత్నముగా నొసర్చుకొని బహుభంగులుగా నాతని దివ్యావతార లీలలను వర్ణించి తాను ధన్యుడగుటయేకాక, శ్రోతలను, పఠితలను కూడ ధన్యుల నొనర్చినాడు. శ్రీరామచంద్రుడు తత్తమ నాయకుడైనను అతనిలో దివ్యత్వాదివ్యత్వములు, జ్ఞానాజ్ఞానములు రెండును నున్నవి. అతడు వసిష్ఠునిచే నుపదేశమునొంది యొకరికి శిష్యభూతుడయినాడేకాని, తానైయుపదేశకపదవి నందలేడు. మరియు సీతాదేవి వియోగాది ఘట్టములందు రాముడు ప్రాకృత జనునట్లు విలపించి తనలోని యజ్ఞానమును ప్రకటించును. శ్రీకృష్ణుని జీవితములో నట్టి రెచ్చటను లేదు.

భారత రామాయణములలోని భాషవలె భాగవతములోని సంస్కృతభాష అంతసులభమైనదికాదు. విషయముకూడ వేదాంత బంధురమగుటచేత శాస్త్రజటిలమై యుండును. ఇట్టిదాని ఆంధ్రీకృతి యెంతకష్టమో కదా! కావుననే భాగవత గ్రంథ ప్రాశస్త్యము నెప్పుడైన వశముకాదని

“భాగవతము దెలిసిపలుకుట చిత్రంబు కూలికైన తమ్మిచూలికైన విబుధ జనులవలన విన్నంత కన్నంత దెలివయచ్చినంత లేటపఱు”

అని సవినయముగా తాను పెద్దలచే నెఱింగిన మట్టుకు మనవి యొనర్చెద నని నాడు. చిదువుసంధ్యలాతనికి భగవత్కృపచే కల్గినవేకాని, ఉద్బంధులైన గురువులను శుశ్రూషించి పొందినట్టివి కావు. అయిననేమి-

“పలికెడిది భాగవతమట పలికించెడి వాడు రామభద్రుం డట, నేఁ బలుకిన భవహర మగు నట పలికెద వేంఁగుగాథ పలుకగ నేలా!”

దీనినిబట్టి పోతన ఎంతటిభగవత్పరాధీనుడో, ఆత్మ విశ్వాసము కలవాడో వ్యక్తమగు చున్నది.

నన్నయ ధారాశుద్ధి; తిక్కన - రస స్ఫురిత బంధము, ఎఱ్ఱన-నూక్తివైచిత్రీ, సోముని-సాహితీవిదగ్ధత, శ్రీనాథుని - క్రొత్త ఎత్తుగడలు - అన్నియు నొక మూసలో కరగినచో పోతన శైలి పొంచ భౌతికశరీర మగును.

“కొందఱకు తెనుగు గుణ మగు కొందఱకును సంస్కృతంబు గుణ మగు రెండుం గొందఱకు గుణములగు, నే నందఱ మెప్పింతు గృతుల నయ్యె యెడలన్.”

అని ఆకాలపు టభిరుచుల ననుసరించి, ఆతడు నిరాడంబరముగా ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు.

మహాభక్తుడగు సీతడు, భక్తిరస ఘట్టములను వర్ణించు పట్టున త న్మ యు డై

పోవును. ఒక్కొక్కసారి మూలమున నున్న అర్థమును విస్తరించును. వివరించును. ఆకారణమున సంస్కృత భాగవతమునందలి యర్థకాఠిన్యము తెలుగు భాగవతమున చూపట్టదు. దాని కిది వ్యాఖ్యాన ప్రాయముగ నుండును.

పోతనగారి భాగవత రచన వైష్ణవ మత వ్యాప్తికి కూడ ప్రోత్సాహ కర మయ్యె నేమోకాని ‘మమ శివకేశవాః సమానాః తథాపిభక్తిస్తరుణేందుశేఖరే’- అన్నట్లుపోతన భక్తి శివకేశవ భేదములేని కేవలద్వైతమూలము. విష్ణురూపాయ నమశ్శివాయ”అని తనభావమును తిక్కన హరిహరాద్వైతముగా బిలుచుకొన్నాడు.

“బమ్మెర పోతరాజు కవిపట్టపురాజు దలంచి మ్రొక్కెదన్”-

అని కవులందరకు ఇతడనిన అపార గౌరవము కలదు. ఆగౌరవపరిధి ఇంత యని చెప్పటకు అలవికాదు. భాగవత ప్రతి పాద్యుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుని ప్రేమించు వారికన్న పోతరాజుగారిని ప్రేమించువారే లోకములో విస్తారముగా నున్నారు. పోతన కవులలో అగ్రస్థానము వహించుటయేకాక భక్తలలోకూడ అగ్రస్థానమును వహించెను. అయినను నీ సహాకవిని నన్నయూదులతోపాటు ప్రయోగ విషయమున కవి లోకము అనాదిగా గౌరవించినట్లు కనబడుటలేదు. తెలుగుభాష పుట్టిన తరువాత నింత రసబంధురముగా కవిత్వము చెప్పగల వ్యక్తులు చాల అరుదుగ పుట్టి యుండగల రని అందులో ఇతడు ‘కనిష్ఠి కాధిష్ఠితు’ డనియు పలువురు విశ్వసించురు.

పోతన కవిత్వము ప్రతిపద్య రసాస్పదము. శబ్దాలంకారముపై ఈ త ర కి మక్కువ ఎక్కువ. భాగవతమున కింతటి ప్రజాదగ్గము అందలి భక్తి భావము వలన నే కాదు, మంద్రగంభీరగమనముగల యాత నిశ్చలవలనను వచ్చినది. అది సహజ ధారావిలసితము. శ్లేషలో తెలుగు కవు లాలో భట్టుమూర్తి ననుకరించుట యెట్టిదో అత్యనియమములో పోతనను అనుకరించుటయు నట్టిదే.

గ శేంద్రమోక్షమో, గోపిగాగీతములో ఏవో నిత్యము తెల్లవాగు జామున పారాయణ చేయుని ఆంధ్రులు లేనేలే రని తెలియును. క్రమముగా భక్తి నానాటికి తగ్గి కృశించుచున్న ఈరోజులలోకూడ యీపారాయణము పూర్తిగా తగ్గలేదు. ఈభాగవతమునకు తప్ప ఈ మహా భాగ్యము మఱియింక ఏమహాకవి కవిత్వమునకు లేదు.

కవితా వైచిత్రీ కనువు పడని వేదాంతఘట్టములను మృగుపద ఘటనచే తెనుగున రమ్యముగ చేసినాడు. స్వాభావిక శిల్పజగత్తు నందలి పాత్రలు మన వలెనే భాషించి మన కవగతములుగ నుండును. ఈతడు సృష్టించిన పాత్రలలో వైవిధ్య ముండును.

భాగవతకవి కనుప్రాస లనిన ప్రీతి. వీనిని వాడుటయందు వల్లమాలిన మక్కువ కలవా డీతడు. ఉదాహరణమునకు—
“... వీరావేశం
బలరాశిన్ జగదభినవరాశిన్, విజితశక్ర
పాశింగేశిన్”

పోతన శబ్దార్థముల రెండికి సమాన గౌరవము నిచ్చి సామర్థ్యాతిశయముతో శబ్దార్థాలంకారము లుపయోగించెను. తరువాతిప్రబంధకవులకు వీరి యిట్టి పోకడలే మార్గదర్శకము లైనవి.

“ఘను డాభూకురు డేగనో నడుమ మార్గ
కాంతుడై చిక్కనో

విని కృష్ణుడిది తప్పుగాఁదలఁ చెనో
విచ్చేసెనో యీశ్వరుం
డను కూలింపఁదలంచునో తలపడో
యార్యామహాదేవియున్
ననురక్షింప నెఱుంగునో యెఱుగదో
నాభాగ్యమెట్లున్నదో

రుక్మిణీదేవికి వివాహాత్పూర్వము కలిగిన ఆందోళనను అంత్యనియమాది శబ్దాలంకృతులచే నిపుణముగా (మానసిక స్థితిని) చిత్రించినాడు. పాత్రపాండిన భావమును, అవస్థాచిత్రణమును ప్రత్యక్షముగా చూపినాడు

మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనమైనభక్తి ప్రపంచింప బడినది. వాత్సల్య భక్తిలో కొంతగా, శృంగారభక్తిలో నింతగా, విరహార్తి పీఠులలోవింతగా పోతనకవిత రమ్యమై విలసిల్లినది.

భాగవతమున వ్రాసినంత శృంగార రసము నెవ్వరును రచింపలేదు. కాని యావద్ద్రంధమును పఠించిన తరువాత పర్యవసించునది భక్తిరసము! దీనినే మధురభక్తి అందురు. దీని కాటకపటైన

“నల్లనివాడు పద్మనయ
నంబులవాడు కృపారసంబుపైఁ
జల్లెడువాడు మాళి పరి
సర్చిత పింఛమువాడు నవ్వురా
జిల్లెడు మోమువా డొకడు
చెల్వలమానధనంబు తెచ్చెనో
మల్లియలా! మీపాదల
మాటునలేడు గదమ్మ చెప్పరే.”

“అంగజా నైనఁజూడ హృద
యంగముడై కరిగించువాడు శ్రీ
రంగ దురంబువాడు మధు
రంబగువేణురవంబువాడు మ
మ్మంగజా పువ్వుదూపులకు
నగ్గముచేసె అవంగలుంగనా
రంగములార! మీకడకురాడుగదా!
కృప నన్నుఁ జూడరే”

శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణము, హర విలాసము, కాశీఖండము, శివరాత్రి మాహా త్యము భక్తి సంపన్నములు—పోతన భాగవతములో భక్తితోపాటు శృంగార రసము వెల్లివిరియుచున్నది. వాస్తవమును విచారించిన సుమారమైన శృంగార చిత్రణమునందు పోతనతో సమానుడైన కవి మరొక్కరు లేరని తోచుచున్నది. కేవలము రూపకల్పన యందేకాదు. భావ చిత్రణమందును ఇత డన్నితీయుడు. ఆంధ్రశృంగార కవులలో పోతనది అగ్ర తాంబూలము. తెలుగు భక్తికవులలో పోతన మున్నెన్నదగినవాడు. పోతన శృంగారము విలక్షణమైనది. మధుర భావోన్మేషమైనది.

వామనమూర్తి మూడడుగుల నేల
ధారపోయునప్పుడు

“ఆదిన్ శ్రీసతి కొప్పుపై తనువుపై
అంసోత్తిరీయమ్ముపై
పాదాబ్జంబులపై కపోతటిపై
పాలిండ్లపై నూత్ని మ
ర్యాదంజెందు కరంబుగ్రిందగుట మీఁ
డై నాకరం బుంట మేల్
గాదే రాజ్యముగీజ్యమున్ సతతమే
కాయంబు నాపాయమే.”

అని బలి భావించుటలో పోతన శృంగార హృదయము తొంగి చూచుచున్నది. ఏకొంచెము అవకాశము కల్గినప్పటికిని శృంగార రసపోషణకు పోతనకలము ముందుకు దుముకును. శ్రీనాథుడు ఆంధ్రుల భోజనమును నోరార వర్ణించినాడు.

గ శేంద్రుని రక్షణకు పరుగులెత్తుచున్న పరమేశ్వరుడు వైకుంఠపురమునందలి సాధములోని రమావినోది యట ...

“అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో
నామూల సాధంబు దా
పల మందార వనాంతరామృతసరః
ప్రాంతేందు కాంతోపలో

“కవికొండలవారి” ప్రకృతి గీతములు - ఒక పరిశీలన

- శ్రీ డా. జి. బి. ఎన్. ఆచార్య, ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.

~~~~~

( గత సంచిక తరువాయి )

“భూమి ఆకాశము” అను కీర్తి కల్పన వ్రాసిన గీతములో భూమ్యాకాశముల స్వరూప స్వభావములను సహజ సుందరముగా చిత్రించి, భూమిపై గల మహ్నమును వెల్లడించినారు.

“భూమికి గిగుదాము - మినుకులాగు వానచినుకులాగు” అని నిశ్చయించుటలో భూమికి గల ఆకాశముయొక్క ఆవశ్యకతను ధ్వనింప చేసినారు.

“వెన్నెలలు అను గీతములో వెన్నెలయొక్క అందచందములను చక్కగా వర్ణించి, అందలి సౌభాగ్య మెట్టివో తెలియజేసినారు. కాముడీ కమనీయతను కనులపండువుగా ప్రత్యక్ష మునరించి నారు.

“ఉదయము” అనుగీతములో చక్కని దృశ్య నాటకాత్మకము గలదు. స్వభావోక్తిలో ఆరుణోదయము గుండె తెరిపై ప్రకాశింప చేయబడినది.

“మం కెన పువ్వునట్లు మఱిబొద్దువొడిచె అను ఉపమాలంకార ప్రయోగములోని బొచిత్యము ఎన్నదగినది.

“చిన్న కిట్టమ్మ” అనుగీతములో —  
“చెలుకుతోటలో చిన్నది ఉంది  
ఆకుచిగురులా బల్ కలుకైందీ,  
కొండలనడుమ ఇలుకులోయలో  
గండుకోయిలల పిండుకూసినది.”

అని రాగవంతముగను, భావమంజులము గను వర్ణించినారు. చెలుకుతోటలోని చిన్నది ఆకుచిగురులా కలుకైన దని చెప్పుటలో కవిగారి భావనాశక్తి పరాకాష్ఠ నందుకొనిది. ఇంకను కొండలనడుమ ఇరుకు లోయలో కూసిన గండుకోయిలల కూతలను తాము వినుటయేగాక, మనకు

గూడ వినిపింపగలుగుట వారిధీశక్తికి తార్కాణము.

“పిలిచితిపిల్లా” అనుగీతములో —

“ఆకాశంలో నీలం తెలియదు  
అంబుధిలోని నీలం తెలియదు  
నీకొప్పులోని నీలంవొకటే  
తెలుసునుపిల్లా! పిలిచితిపిల్లా!  
వేకురసంధ్యా ఎఱున తెలియదు  
సాయంసంధ్యా ఎఱున తెలియదు  
నీమోవికున్నా ఎఱుపూ వొక్కటే  
తెలుసునుపిల్లా! పిలిచితి పిల్లా!”

అని ప్రకృతిప్రణయములను కలబోసిచెమత్కారముగా వర్ణించినారు. ప్రకృతిలో ఉన్నగుణములే ప్రేయసిలో ఉన్నవి. అయినను కవిగారు ప్రేయసిలో ఉన్నగుణములు తప్ప ప్రకృతిలో ఉన్నగుణములు తమకు తెలియవని వింతధోరణిలో ప్రణయ పారవశ్యమును తెలిపినారు. పైగీతములో రెండు భాగములు గలవు. ఒక భాగములో ఒకరంగును, ఇంకొక భాగములో ఇంకొకరంగును ప్రేయసిపరముగా వర్ణించుట జరిగినది. ‘నీలం’ రంగుకు ప్రకృతిలోని రెండు వస్తువులను ‘ఎఱుపు’ రంగుకు ప్రకృతిలోని రెండు వస్తువులను గ్రహించుటయేగాక - గీతమంతయు ఒకక్రమ పద్ధతిలోనడచుట గమనార్హము. దీనివలన గీతమునకు ఒక ‘చూగు’ ఏర్పడి ‘శ్రుతిసుభగత్వ’ గుణసంభరితమై యున్నది. “భగవంతుని” అను ఖండికలో —

“పూవులలోని తేనెబిందువు  
అడవులలోని లేడిచిందులు  
దేవుని స్వేచ్ఛ! దేవుని స్వేచ్ఛ!”

అని స్వేచ్ఛగా గాన మొనరించినారు. ప్రకృతిసిద్ధమైన స్వేచ్ఛనుకోరినారు. పరమేశ్వరునిమహిమను వెల్లడిచేయు ప్రకృతిని అండగా చేసికొని, చక్కని కవిత్వమును సృష్టించి, ప్రశంసింపబడినారు.

“శివరాత్రిప్రభ” అనుగీతములో —

“కాలకంఠుని నాగసర్పము - కుటుస మూడ్చి పడగలుస్సంగి,

రెండునాల్కలు.....

గండుమీనా లట్లు దూసింగి; - చెవులు మోసింది; నాగసరమూదేగియెవరోయి? - రాగ ములికంచేసి యెవరోయి? కాటు నల్లని కాళరాత్రి!

అని ప్రకృతిలోని రహస్యములను తెలిసికొనగోరిన కవికొండలవారు భాషలోను, భావములోను, ఊహలోను, కల్పనలోను సర్వస్వతంత్రులు. ప్రకృతిలోలగల ప్రతివిస్తువు వారికవితకు విషయముకాగలిగినది. వారికి ప్రాచీన సంప్రదాయములలో గాని, ప్రాచీన ఛందస్సుతో గాని పనిలేదు. భావమున కినువైనభాష, భాష కనునైన ఛందస్సు వారిచేగ్రహింపబడినవి. వారి గీతము నడకలో ఒక విధమగు నుత్సాహము, ఆవేశము పరుగులేత్తుచుండును.

“పూచింది మల్లియ!

కాసింగి మామిడి!

పీచింది తెమ్మెర!

ఊచింది లతకూన!

ఏచాయసుగమో గుడి?

చూచాయగా తొంగి

చూచేనురా సఖుడ!

క్రొంగ్రొత్త యేడాది -

కుశలమాతన్ నీకు!

కోర్కె నీడేరుతన్!”

అని శుభాశంసన మొసంగి గుకవిగా కీర్తింపబడినారు.

“మేఘశకలంబేని అడ్డని  
లాఘవపు నూర్యాస్తమానము

ఎట్టబింబము - కట్టిచీకటి  
అంతె! - సాధ్యవిశిష్టకోభల  
మధ్యవర్తిత్వంబు లేదటు -  
చల్లనగు తెమ్మెరలు గౌతమి  
యుల్లమున మేల్కొల్పె కరడులు  
దరిని గల సాంద్రంపుఁగనుపపు  
లరయ, దీర్ఘశిరోజముల, నొగ  
యింతియభ్యంగనంబై, వె  
న్నారబోసికొన గోళ్ల దువ్వుచు  
లీలమెడగప్పికొని యూచెడు  
అందమున గను పట్టదొడగెను -  
తొందఱగ మానావ పోతూ  
డెందమున కానంద మిచ్చెను."

అని మధురానుభూతిని వ్యక్తముచేసి  
నాడు. ప్రకృతి రామణీయకమును రసా  
త్మకముగా వర్ణించి రసజ్ఞుల నానంద  
దోలికల నూగింపగలకత్తి కవిగారికి కల  
దనుటకు పైగీతమే నిదర్శనము.

"కవితకి గెండుకళ్లు ఆలోచన - అను  
భూతి. అవి లేంజేతాగితాలు నింపటం  
తప్ప మరేమీ జరగదు. చదవాలి - జీవి  
తాన్ని, ఆలోచించాలి - అనుభూతిని  
ప్రతిభాస్పందనో - అప్పు డవుతుంది.  
కవిత - ఒక సౌందర్యస్యందనం - అను  
భూతి సాధం - జీవనదర్శనం,"<sup>1</sup> అని  
డా॥ అరిపిరాల విశ్వం గారన్నట్లు కవి  
కొండలవారికవితకు ఆలోచన-అనుభూతి  
అను రెండుకళ్లూ కలవు. కనుకనే వారి  
కవిత సౌందర్య స్యందనము - అనుభూతి  
సాధము-జీవనదర్శనము.

"దాక్కునిఉంటాయ్! దారంటగడ్డి ని  
రుక్కుని వుంటాయి!  
తలపగరానిపూలు, పిలువగబోనిపూలు,  
నిలుపగలేనిపూలు- దాక్కునివుంటాయ్,

1 'యువభారతి' వారి 'సిందూరం',  
(వచనకవితల సంకలనం) లోని "కవిత  
పేరు ముందుచూపు" అను పీఠిక: డా॥  
అరిపిరాల విశ్వం. పుట. 7

గ్రుక్కడువాననీళ్లకు పక్కున నవ్వుతాయి  
లెక్కకురావోలక్షే, చిక్కువుమాలనుగ్రుచ్చ  
ఇక్కడ నక్కడ బచ్చి, జిక్కు నపూస్తాయి."

అని అతిసాధారణవర్ణనముతో తమ  
కవితోద్యానములో రమ్యభావ ప్రసూన  
ములను పూయించుటయేగాక -

"మంచు బిందువు పడిన,  
ఎంచి బాష్పము విడిచి  
అంచుల గాస్తాయి, వంచకమోస్తాయి."

అని మహోదాత్తముగా సంభావించి,  
తమభావనా బలమును వెల్లడించినారు.  
ఇందు గడ్డిపూతను సామాన్యమానవులకు  
ప్రతీక గాచేసి వర్ణించినట్లు తోచుచున్నది.  
గడ్డిపూలు మంచుబిందువును, బాష్ప  
మును సమానముగా భరించినట్లే -  
సామాన్యమానవులుకూడ సుఖమును,  
దుఃఖమును సమానముగా భరింపగల రని  
ధ్వనింప చేసినారు.

పైఠముగా పరిశీలించుచు పోయి  
నచో ఎన్నిగీతముల నైనను అటుంకింప  
వచ్చును. స్థలాభావముచే కొన్నింటిని  
మాత్రమే కవితాప్రియులకు పరిచయము  
చేయుట జరిగినది. "నవ్యకవిత్వము -  
ప్రకృతివర్ణన" అనినంతనే ప్రేళ్లమీద  
లెక్కింప దగినవారిలో కవికొండల  
వారిని మొట్టమొదటగా పేర్కొన  
వలసియున్నది. కనుకనే కవికొండల  
వారి కమనీయ కవితోద్యానములో  
పుష్పించి, వికసించిన శతాధిక సుందర  
సుకుమారగీతికా సౌగంధసుమరాజములు  
నవ్యకవితామతల్లికి వెలలేని భూషణై  
విజ్ఞులచే విశేషముగా నాదరింపబడు  
చున్నవి.

## క న్ని త్తు

- కుమారి పి. పద్మ

నారూపం నీకనుల నిండేవేళ  
అలా కళ్ళుమూసుకోకు  
కరిగేకన్నీటి జాలుని  
కన్పించకుండా చేయకు  
కన్నీటికి అర్థం తెలుసానీకు??  
కరుణతో కూడినకనుల  
నీటి బిందువు లవి.  
ఎడద భారాన్ని దించే  
దయాసింధువు లవి.  
మండేమనసును చల్లార్చే  
మల్లెలజల్లు లవి.  
పశ్చాత్తాపం నిండినవేళ  
మనిషికి మిగిలిన  
ప్రత్యాప పారిజాతాలవి.  
చల్లగా ఆర్ద్రంగా రాలే  
కన్నీటి బిందువులు  
కరిగిన మనసు  
కళ్ళలో పరచుకునే నీడలు  
పరవళ మందినవేళ కమనీయంగా  
హృదయాన్ని ప్రతిబింబించే  
రమణీయంగా రంగుల మెరిసే  
హరివిల్లులు అవి.  
అలాటి కన్నీటిని దాచే  
ప్రయత్నం చేయకుండ  
అవిరామంగా కురిసే  
ఆపన్నీటితో  
బ్రతుకే పవిత్రం కానీ !!  
ఆవేదనలు రగిలేవేళ  
అజరామరత్వమే నిండనీ !!!

## తిలక్ కవితలు - సంప్రదాయపు చాయలు

- శ్రీ మణ్ణి వెంకట నరసింహగడ్డి.

యుగధర్మముల ననుసరించి రాను రాను జాతీకనైతిక - విలువలు సన్నగిల్లు తాయి. ఎందువల్ల అని ప్రశ్నిస్తే - ప్రకృతి విస్తరిస్తున్న కొలదీ మానవుని మేధ ఏకాగ్రతనుండి వ్యాప్యత పొందుతుంది. అదిలో వేదములు గురుపరంపరయా శిష్యసంతతికి సంక్రమించుతూ వచ్చినవి. అందుకలననే వానికి శ్రుతులు అని పేరు. వినబడినవి అని అర్థము. కాని కొంతకాలముతరువాత ఏకాగ్రత నశించి పోగలదని అనుకొన్నపుడు మహాత్ములు వానిని గ్రంథస్థము చేసి ఉంచి నారు. “ఏవిషయమునందేని విజ్ఞానము సార్వజనీనము కానపుడతద్విషయక గ్రంథ ముద్ఘాతమును. శబ్దార్థజ్ఞానము కొఱవడి నపుడు నిఘంటువు, కర్మాచరిణజ్ఞానము కలతవడినపుడు కల్పము, అల్లెవర్ణాశ్రమా చారములు గ్రంథములును పుట్టినట్లుమనకు తెలయకపోదు.” అన్న మల్లాది వాక్యము లు ఈ సత్యమునే చక్కగా వివరించినవి.

ఆవిధముగానే వాఙ్మయము నంగును ఆరంభదశనుండి పరిణామమునొంది పరా కాష్ఠానందినను క్రమముగా క్షీణదశకు చేరుకొనును. ప్రపంచములోని ఏభాషా వాఙ్మయమునందైనను మనము ఇట్టిస్థితిని గమనింపవచ్చును. అసలు ఒక్కమాటలో చెప్పవలెనన్న సృష్టిరహస్యమే అది. మానవజీవితములోని దశలనుపరిశీలింప ఈ విషయము విశదమగును. ఆరంభదశలైన శైశవకామారములనుండి యౌవనమును చేరి పరాకాష్ఠానొందును. వాగ్ధక్యము ప్రవేశించి క్షీణతను అపేక్షించును. ముచ్చన కిడి. సృష్టి పరమార్థమే అది. ఆవిధముగా సాహిత్యమునందును - భాషాసంస్కారార్థ నియమములైన వ్యాకరణము, సాహితీరస పోషణావశ్యకమైన విషయములను నిబద్ధ మొనర్చిన ఆలంకారిక గ్రంథ విషయము

లోకాని, భాషాక్షిప్తతకాని, భావకాతి న్యముగాని ఏవిషయమందైనను సరే క్రమ ముగా ఆయాగుణములకు క్షీణత ఏర్పడును. అపుడు సుకుమారబుద్ధులమైన మనకు సులభ గ్రాహ్యములుగా తయారగును. సాహిత్యము ఆయాకాలములందలి ప్రజాభిరుచు లనుబట్టి మారుతూ వచ్చినది. ఆదిమానోప క్షీణతయో విజ్ఞులు నిర్ణయించవలె. ఒక నాటి అభిరుచి ఒక నాటికి ఉండదు. అనాటి అభిరుచి నేడు లేదు. కావ్యములయందు సామాన్యము నాయకుడు గానూడదని పూర్వలమాట. నేడు కావ్య నాయకుడు గా సామాన్యుడే వర్ణింపబడవలెనని, వారిని గుఱించి వ్రాయని కావ్యము కావ్యముకాద నియు తీర్పునిచ్చిరి ఏ యుగ పు అభిరుచి ఆయుగమునది. కాదనుటకుపీలులేదు. విలు వలు తగ్గిపోయినవి అనుట కూడనిమాట. దీనిని లోకాలికాన్ని యగున లోకాను నారియైన మార్పు అనవలె. అట్లే ందము. దేశమునుబట్టి కాలమును గాంచి ప్రభు త్వమునెంచి గదా మసలవలెను అది సత్యమా - అసత్యమా అనునది వేరుమాట.

ఈవిధమైన మార్పులకులోనై యుపుడు చేరుకన్నదశ వచనకవితా ప్రక్రియ. సాహిత్యము ఇన్ని సడలింపులకు లోనై దిగిని కోల్పోయిన కాలమునకూడ సార్వ జనీనమై నిత్యనూతనమైన ప్రాచీనాగ్రా వీన - విలువలను గౌరవించి వచనకవి తా వాఙ్మయమునుకూడ తనఅనల్ప మేధా సామర్థ్యమున అందరాని అంబరాలకు చేర్చి సంప్రదాయ వాదుల అభ్యుదయవాదుల మెప్పులనుపొందిన తిలక్ అద్భుతసృష్టియే “అమృతం కురిసిన రాత్రి”. కేవలము ఈ యుగపు ఒరవడినిబడికొట్టుకుపోక మంచి నంతను పోవుచేసి మనకందించిన వాడు తిలక్. ఇట్లు చేయుట అనునది కవిత్యము

నెడ ఒక ప్రత్యేకదృష్టి. కొన్ని నిశ్చితమైన అభిప్రాయములులేని సామాన్యలకు కేత కానిపని. కేవలము ప్రాచీన సాహిత్య సంస్కృతీ నిరసనములే ఆధునిక సాహిత్యము అన్నవిధముగా పరిమించిన ఆధునికతను తిలక్ స్వీకరించినవాడు కాదు. అల్లెనచో తిలక్ కవితలలో విశిష్టతయే లేదనవలసి వచ్చును. వ్యాకరణమును ఛందస్సును కొంత సేపు మూలను ఉంచి తిలక్ కవితలను చదివినచో మనకు ప్రాచీన సాహిత్యపు సంస్కృతీ భాములు దర్శన మిచ్చును. ప్రాచీనవాక్యములందు మహా కవులు అనేక శాస్త్ర విషయములను నిశ్చి త్తపగచిన వారైనను కావ్యము కాంతా సమ్మితముగాన మనకు ఎచ్చటను శాస్త్ర దృష్టులు కలుగనీచుక రసాస్వాదన మున రించుటకు వీలుగా రచించిరి. ఇంకను ప్రాచీన కవులు ఆవతారికలయందు తమ కావ్యలక్షణములు కుకవి నింద, పూర్వసు కన్ధలస్తుతి, ప్రయోజనములను చెప్పకొనిన విధముననే తిలక్ కూడ తన కవితలలోనే ఈవిషయము లన్నింటిని చెప్పకొనెను. ఆవిషయ నిరూపణమే ప్రస్తుత వ్యాసవిష యము.

తిలక్, కవితాలక్షణములు ప్రాచీన కవుల మార్గముననే చెప్పికొనినాడు. ‘నా కవిత’ అను ఈ గేయం పరిశీలించుడు.

“గాజుకెరటాల వెన్నెల సముద్రాలూ  
జాజిపువ్వుల అత్తరుదీపాలూ  
మంత్రలోకపు మణిస్తంభాలూ  
నాకవితాచందనకాలా  
సుందర విచిత్రాలు”

పైని చెప్పిన తిలక్ కవితాశైలికి రఘు నాథుని శైలీ రమ్యతను గుఱించి చెప్పిన పద్యమునకు పోలిక -

చెప్పవలెన్ కపురంబులు  
కుప్పలుగా బోసినట్లు కుంకుమ పైపై  
గుప్పినక్రియ విరిపాట్లము  
విప్పినగతి ఘుమ్మనన్ కవిత్వము సభలన్.

ఇరువురూ శైలీరమ్యతను - ఆహ్లాద జనక్రమంగా నుండవలెననియే నిర్వచించిరి. అనగా తిలక్ తనకావ్యవస్తువు అందముగా నుండవలెనన్న అందముగా చెప్పవలెనని యెంచినవాడు. శైలి ఆహ్లాదముగా నుండి చదివింపవలెను. లేని యెడ వస్తు వెవనికి తెలియును?

తనకావ్యవస్తువును కూడ ఇదే గేయములో చెప్పకొనెను.

అగాధబాధాపాథః పతంగాలూ  
ధర్మవీరుల కృతరక్త నాశాలూ  
త్యాగశక్తిప్రేమరక్తి శాంతినూక్తి  
నాకళాకరవాల ధగధగరవాలూ

విస్తృతముగానే వివరించినాడు. తన విశాలవృద్ధయమును పరచి చదువుకొమ్మనినాడు.

ఈకవితను ఇట్లా వ్రాసి చివరికి సప ర్శోప సంహారమును గీతము లో వలె చివరగా -

“నాఅక్షరాలు కన్నీటిజడులలో  
తడిసే దయా పారావతాలు  
నాఅక్షరాలు ప్రజాశక్తుల వహించే  
విజయ విరావతాలు  
నాఅక్షరాలు వెన్నెలలో ఆడుకునే  
అందమైన ఆడపిల్లలు.”

మొత్తముమీద తిలక్ కావ్యవస్తువెట్టిదనిన - బాధితపీడిత ప్రజాజీవితములు, మహామహులత్యాగశక్తులు, శాంతి నూక్తులు. పిండితార్థ మేమన సామాజిక ప్రయోజన, ప్రబోధకారియైన వస్తువు; వృద్ధయాహ్లాదజనకమై పాఠకుని చదివించు సామర్థ్యముగల శైలీసౌభాగ్యము; ఆయన కవితాకన్య అద్భుతమూర్తి.

ఈయన ఆడపిల్ల మరీ అందమైనది. వెన్నెలలో ఆడుకొనుచున్నది. పాపం దీనంగా దేశాంతరగతుడైన ప్రియుడి రాకకు ఎదురుచూస్తూ నిరాశతో పొడియిసుకలో ఇళ్ళుకడుతూ ఉండవలె; మంచికాలమున కెదురుచూచే మానవతామూర్తివలె; అన్నమాట ఈయన

కావ్యకన్య. ఆపిల్లను పదేపదే చూడాలనిపిస్తుంది. వచనకవితాయుగమునందలి చాలమంది కవుల కన్యలు వెన్నెలలో ఆడకపోలేమోనె అందముగానైనను కనబడరు సరికదా జన్మలో చూడ కూడదని నిర్ధారణచేసుకొని వైరాగ్యమార్గము నవలంబింపజేయ సమర్థులుగా నున్నారు. ముఖముచూడగనే ద్రౌపదీలకంఠ, పిచ్చిపట్టిన దానివలె కర్ణకఠోరమైన వికారపుకూతలు... ఎన్నని! కాని తిలక్ కావ్యకన్య అట్టిదికాదు. “వర్తమానా వర్త యుంగఘావీచికలకు కాళ్ళు తేలి పోయే” నీరసులు నైతము కాళ్ళూని నిలిచి కళ్ళుమరింత విచ్చి చూచి సమ్మోహితు లగుదురు. దానిసంస్కారమునకు ముచ్చటపడి వల్లెనుందురు. సంస్కారయుతమైన సౌందర్యము మరింత ఆకర్షణీయముగ నుండునుగదా!

తిలక్ తన కవితలయందు శాస్త్రవిషయములను కూడ చెప్పినాడు. “అభినవ ఋగ్వేదము” అనుకవితలో భౌతిక శాస్త్ర విషయమును వృద్ధయంగ మముగా కూర్చినాడు -

“ఇదివరకూ నీవైపు న్యూటన్ థియరీ ప్రకారం ఆకర్షింపబడ్డాను. అయిన్ స్టీన్ వచ్చాక థియరీ ఆగ్ కర్వేచర్ ఆధారంగా నిన్ను ప్రేమించాను. ఇప్పుడెలాగు చెప్పు.

హోయల్ నక్షేకర్లు వచ్చిఅంతా ఉల్టా సీదా చేశారు.”

భౌతిక శాస్త్రంలో కూడా ప్రేమ కురిపించినాడు. తిలక్ భావస్వతంత్రత కిది చక్కని ఉదాహరణ. ఇట్లే “వసుధైకగీతం” అను మలొక కవితలో భౌగోళిక విజ్ఞానము పొందుపరిచినాడు.

స్వచ్ఛతకొఱకు శాస్త్రవిషయ నిక్షిప్తమైన శ్రీనాథుని పద్యము - ప్రాతః కాలము పాయ కాకి పణినాపత్యోక్త శాస్త్రంబులో కాకాయనన్ తాతజ్ఞ స్థానులు చెప్పు దెవ్వియను చంద

గొప్ప... “ఈపద్యమున పాణివీయము చదువుకొని మరీమాటలాడుచున్నవి కాక కోకిలలు. వ్యాకరణశాస్త్ర విషయమిందులగుదు.

తిలక్ కవిత్య మనగా నెట్లుండవలెనో వివరించుచున్నాడు.

“కవిత్వం ఒక ఆల్కెమి  
అదికాళిదాసుకు తెలుసు పెద్దన్నకు తెలుసు  
కృష్ణశాస్త్రికి తెలుసు శ్రీశ్రీకి తెలుసు”

అని శిల్పము నెడ ఆయనకు గల అనురక్తిని మరింత ప్రస్ఫుటముగావించినాడు. ఈరచనాశిల్పము తిలక్ దృష్టిలో ఏఏ ప్రాచీనార్వాచీన కవులు సమర్థముగా పోషించినానోచెప్పి ఆర్షకవుల యెడగల గౌరవము, అర్వాచీనకవులయెడగల అభిమానమును ప్రకటించినాడు.

తిలక్ ప్రకారము - కవిత్యమనునది ఒక ఆల్కెమి (Alchemy)

“Alchemy= chemistry of the middle ages; the chief aim of which was to discover how to change ordinary metals into gold.” అని ఆంగ్ల నిఘంటువొసగిన యర్థము.

ఆంధ్రమున “పుటము వెట్టుట” అని అర్థము చెప్పకొనుట సముచితముగానున్నది. తుద్ర లోహములను బంగారముగా తయారుచేయుట అనికూడ అర్థము. అట్లు తయారుచేయుటకు పుటముకట్టవలెను - అనగా రసాయనీకరణ మొనరించవలెను. ఆ లోహాదులు బంగారముగా మారినా మారకపోయినా వాదభ్రష్టులైవైద్యశ్రేష్టులయినను కాకపోరు. దీనిని కవిత్యమునకీల్లు అన్నయింపవచ్చును. పదములనే సాధారణ లోహాదులను శైలిఅనెడి బంగారంగా మార్చుట. శయ్యా సౌభాగ్యమువలెనే శైలి సిద్ధించును. తిలక్ ‘శయ్య’ అను అలంకారపదమునకు ప్రతిగా ‘Alchemy’ అను నీపదమును వాడినా డనుట నిస్సంశయము.

సంస్కృతాంధ్రాంశ లాక్షణికులు కవులు శయ్యనుగూర్చి నిర్వచించిరి “పద ములయొక్క ఒదిక లేకపోతు - అనగా ఏ పదమువెంట ఏపదము కూర్చిన సాబగో అదిశయ్య” శయ్యశబ్దసంబంధమైనది. ఇది మనప్రాచీనకవులయొడ పద్యశిల్పమన జెల్లినది. ఆధునికులైన తిలక్ వంటివారల విషయమున నేర్పుతో కూడినరచన అని చెప్పవచ్చును. ఈరచనావిషయమైన నేర్పు తిలక్ కవితలయందు సుస్పష్టము. కావుననే తిలక్ తన శైలివిషయమును మిక్కిలిగా నొక్కి చెప్పినాడు.

తిలక్ కావ్యప్రయోజనములను కూడా విశితము చేసినాడు.

‘నవత-కవిత’ అను గేయములో—

“అగ్నిజల్లినా అమృతం కురిసినా  
అందం ఆనందం దాని పరమార్థం”

అని ఆనందమునెడ మొగ్గుచూపించినాడు. తిక్కనగారును “ఆంధ్రావళి మోదం బొరయునట్లుగా” వ్రాయుదుననియేగదా చెప్పకొన్నది.

పైవాక్యాలలోనే “అందం” అన్న పదంవేసి శైలి ప్రాముఖ్యమును మరింత నొక్కి చెప్పినవాడయినాడు.

కావ్యప్రయోజనముగా తిలక్ ఆనందమునకే ప్రాధాన్యము నిచ్చినవాడయ్యుండ పదేశముగూడ నుండవలెనని అభిప్రాయపడినాడు. ఈ పాదములు పరిశీలించుడు—

“అన్నా! కవిత్వం అంతరాంతరజ్యోతిస్సీమల్ని బహిర్గతంచేయాలి విస్తరించాలి చైతన్యపరిధి” - ఉపదేశము ఉండవలసనియేకదా భావము.

కావ్యప్రయోజనములను ప్రాచీనులు కూడ ఆనందోపదేశములుగానే చెప్పిరి.

కావ్యప్రకాశక రయైన మమ్మటుడు -

“కావ్యం యశ సైర్థక్యతే వ్యవహరవిదేశితరక్షితయే

సద్యఃపరనిర్వృతయే కాంతాసమ్మితయోపదేశయుజే” అనిచెప్పెను.

కావ్యమువలన యశస్సు, అర్థమును, వ్యవహార పరిజ్ఞానమును, అమంగళ పరిహారమును, సద్యఃపరనిర్వృతియు, ఉపదేశమునుకలుగునని పై శ్లోకము భావము.

సద్యః పరనిర్వృతి- ఆనందము, ఉపదేశము, ఈరెండు తిలక్ చెప్పెను. యశస్సు సత్కావ్య నిషేవణమువలన కలుగును. తిలక్ది సత్కావ్యమే. అర్థమును వ్యవహార పరిజ్ఞానము - ఇందుకు కావ్యవిస్తృతికావలె. కవితాశకలములలో అట్లెల్లు సాధ్యము? పదప అమంగళపరిహారము - “కాళరాత్రి కంకాశాలు చెప్పిన రహస్యం” వినిపించే ఈకృతుల వల్ల అమంగళపరిహారమునకు తావులేదు. ఏయుగపు అభిరుచి ఆయుగములోనిది. “కాలి కమురు కంపుకొడుతున్న కాలం కథలు చూనవవ్యథలు” కావాలిపుడు. కనుక దానిని తరిచవలసిన పనిలేదు.

తిలక్ కుకవినిందకూడా చేసినాడు. సులి మెత్తిగా మందలించినాడు -

“ప్రతిమాటకీ శక్తి ఉంది, పదును ఉంది  
ప్రతిచిత్రణకీ అర్థం ఉంది, బొచ్చిత్వం ఉంది

గులకరాళ్ళ దబ్బాపూగించి  
గొప్పసంగీతం అని దబాయించకు  
అలిగినన్న శపించకు అన్నా!  
నీమీద నాకు కోపంలేదు.”

ఈయుగములోవలెనే కవులు కాగితానికి ఒకడుండేవాడో ఏమో శ్రీనాథుడుకూడా యీవిధముగానే- ‘గాడిదా నీవున్ కనివి కాదుగదా అనుమానమయ్యెడిన్’ అనినాడు. బల్లగుద్దనిదే బడాకవి కావటము లేదుకదా!

ఆధునిక సాహిత్యరంగములో “అబ్స్యూరిటీ” అను మాటఒకటి వివబదుతూ ఉన్నది. తిలక్ ఆరకము కవిత్వమును గుఱించి -

“కవిత్వంలో అబ్స్యూరిటీ కొన్ని సందర్భాల్లో ఉండొచ్చు

కాని పాఠకుడికి నీ అనుభూతి ఆకారం

అందాలి హత్తుకోవాలి  
అదిట్రాన్స్ పరెంట్ చీకటై ఉండాలి  
నిన్ను పలకరించాలి”

అని తన అభిప్రాయమునుచెప్పెను. అబ్స్యూరిటీ (Obscurity) చీకటిగా నుండుట, గోప్యముగా నుండుట అని అర్థము ‘అది ట్రాన్స్ పరెంట్ చీకటై ఉండాలి’ - నూర్యోదయమునకు ముంగు చీకటివలె కనిపించి కనిపించని విధానమున నుండవలెనని భావము. ఆవిధమున నుండిననే గదా పాఠకునికి కవి అనుభూతి రూపం అందునది, హత్తుకొనునది. కనుక ‘అబ్స్యూరిటీ’ అన నట్లుండవలెను. అంతయు కాని ‘అబ్స్యూరిటీ’ అనగానే గాఢాంధకారమున గంతలు కట్టుకొనినట్లుగా ఉండకూడదు. అబ్స్యూరిటీని అంధకారం చేసినవారు ఉన్నారు. పేరుజ్ఞాపకమున లేదుకాని ఎవరో ఒక అంగ్లకవి వరేణ్యులు - తానువ్రాసిన గ్రంథార్థము క్రొత్తలో తనకు, దేవునికి మాత్రమే తెలుసుననెనట. కొంతకాలము గడచిన పిదప

Only the God knows’ అనెనట. అబ్స్యూరిటీయా? అంధకారమా? అంతేగదా! కృష్ణశాస్త్రిగారు సైతము తన భావకవితా గీతములను - “అర్థముకాని భావగీతము లివి” అని అనే ఫక్కిలో నెలవిచ్చిరి.

Bad luck to the reader; Poor fellow!

ఈవిధముగా అబ్స్యూరిటీ కవిత్వము వ్రాయుట క్రొత్తగా గమ్మత్తుగా ఉంటుందని తిలక్ ఉదాహరణ ప్రాయముగా వాక్రచ్చిరి -

“రాత్రి రెండోజాములో రెండు కత్తుల్ని  
తిన్నాను  
గుండెమీద గుండుమీద సల్ఫ్యూరిక్  
యాసిడ్ పోసుకున్నాను  
నాపెదవుల్ని కత్తిరించి నీవీవుమీద  
అలికాను



ఈనిముసంలో విషంలో నానేత్రాలు  
సువర్ణరూపాలు”

“ఇది పసితనం ప్లస్ వెలితనం యింటూ  
డిక డెస్స్

ఈకసాయం వికటిస్తుంది. ఈవ్యవ  
సాయం వెలితలలు వేస్తుంది” అని  
తీర్పునుకూడాయిచ్చినాడు. కాబట్టి అబ్స్  
క్యూరిటీ అన్నది మన గుండెల మీద  
సల్యూరిక్ యాసిడ్ పోసుకున్నట్లుగా  
ఉండకూడదు మరి.

ఈ “అబ్స్క్యూరిటీ” తిలక్ దృష్టిలో  
ప్రాచీనకావ్య సంప్రదాయమైన ‘ధ్వని’  
సిద్ధాంతమునకు మారుగా వాడినమాట  
యని స్ఫురించకపోదు. తిలక్ ఎంతమోడ  
రన్ గాచెప్పినా సంప్రదాయపు చాయల  
నుండి తొలగినవాడుకాదు. ధ్వనియన-  
ఒకటి వాచ్యార్థముగానుండే రెండవది  
వ్యంగ్యముగా ధ్వనియించిననే గదా  
సమ్యక్తము. తిలక్ వంటి సమర్థుడైన కవి  
మాత్రమే అది నిర్వహింపగలుగును.  
“అమృతం కురిసినరాత్రి.” “నీడలు” అను  
కవితలలో ధ్వనిని చక్కగా నిర్వహించి  
నాడు. ప్రాచీన సంప్రదాయపు గుణ  
ముల యెడ గౌరవమున్న తిలక్ వానిని  
త్రోసిరాజని కవిత్వమును వ్రాయలేదు.  
పైగా కవిత్వమును, తల్లక్షణములను  
పైతము వివరించి యుండ కాదనుటెట్లు?

ఛందోవ్యాకరణ గ్రంథములు సేసిన  
పాపమేమో తిలక్ వానికి మాత్రమే  
శిక్ష వేసినాడు. కాని మరేవిషయము  
నందును ప్రాచీన కవిశిక్షణల నిత్య  
నూతన సార్వకాలిక సత్యములనుండి  
విడివడలేదు. అందుకు తిలక్ అభినందనీ  
యుడు. అపరివిక్వామితునివలె శ్రీశ్రీ  
వచనకవితా శకుంతలకు జన్మనిచ్చి ఆగ్ర  
హోదగ్ర దృక్కులతో ఆదరించి తిర  
స్కరించినాడేతప్ప సాకతము సేయ  
లేదు. అర్హతలేని అధమాధముల పాల  
బడి చులకనయైపోతున్న ఆపిల్లను కణ్వు  
నివలె చేరదీసి పోషించి, సంస్కారో

## వేసవి వర్ణన - శ్రీకృష్ణదేవరాయ, రఘునాథరాయలు :

- శ్రీ డా. యస్. గంగప్ప, ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి.

వేసవివర్ణనలో రఘునాథరాయలు  
శ్రీకృష్ణదేవరాయల్ని అనుసరించాడు.  
స్వతంత్రత ఉన్న రఘునాథనాయకుడు  
స్వల్పంగా అనుసరించినట్లు కనిపిస్తుంది.  
శ్రీకృష్ణదేవరాయలు రఘునాథనాయకునికి  
అన్నివిధాలా ఆదర్శపురుషుడు. పైపెచ్చు  
కృష్ణదేవరాయలతో అన్నివిధాలా సరి  
తూగగలవాడు రఘునాథుడు. శ్రీకృష్ణ  
దేవరాయలకు సాహితీ సమరాంగణసార్వ

పేతనుగా తీర్చిదిద్ది నవోదగా అలంక  
రించినవాడు తిలక్. పాఠకి దుష్కృతుల  
కిచ్చి పరిశయ మునర్చినాడు. కాలగతిని  
మగటిమిలేని మగలు మరతురో ఏమో!

ఈ చందాన తిలక్ తన గ్రంథము  
నందు మనప్రాచీన సంస్కృతి సాహిత్య  
ములయెడ అపారగౌరవము ప్రదర్శించి  
ఆధునిక సాహిత్య ప్రక్రయను పరిగ్ర  
హించి మనగలిగిన కాలానికి నిలబడ  
గలిగిన లక్షణములను జోడించి ప్రాత  
క్రొత్తల మేలుకలయికగా తన కావ్య  
మును తీర్చినాడు. అభ్యుదయ కవితా  
యూగ శంఖమును పూరించిన తిలక్ నకు  
ప్రాచీనత యెడ వ్యామోహమేమి? అని  
అందురా?

“మాధుర్యం సౌందర్యం కవితా  
మాధ్యక్ చషకం” రంగరించి

పంచి పెట్టిన

ప్రాచేతస కాళిదాస కవిసమ్రాట్టులనీ  
వ్యాహా వ్యాహాత్కర భేదనచణ  
ఉపనిషదర్థ మహోదధినిహిత మహిత  
రత్నరాసుక్ష్మ  
పోగొట్టుకునే బుద్ధిహీనుడెవరు?”

అంకితం -

మానవతామూర్తి, అక్కకు.

—...—

భౌముడన్నది బిరుదం. అలాగే ఇది రఘు  
నాథునకుగూడ వర్తిస్తుంది. ఇద్దరూ అటు  
కదనరంగంలోను, ఇటుకవితారంగంలోను  
అసామాన్యశేముషీవైభవాన్ని ప్రకటించి  
అశేష ధైర్య సాహసాల్ని వెలువరించి  
చక్కటి కవిత్వంచెప్పి, విజేతలై విజయ  
దుందుభులు మ్రోగించిన మహారసికకవులు,  
వీరులూను. రాయలకు భువనవిజయాలాగ  
నాయకునకు ‘ఇందిరామందిరం’ విద్వన్తో  
ష్టులకు ఉపకరించింది. ఇద్దరూ తీసుకొన్న  
వస్తువులో, చేసిన రచనా విధానంలో విల  
క్షణత గోచరిస్తుంది. ఇద్దరూ రాజకవులు  
కవిరాజులూను. కృష్ణదేవరాయలు తదితర  
సమకాలిక కవులకంటే విలక్షణంగా ఆము  
క్తమాల్యదను రచించి, తరించాడు. మోహ  
శృంగారం తన కాలంనాటి కావ్యాల్లో  
మోహరించి ఉండగా రఘునాథుడు  
రామాయణం రచించిన ఆదికవి వాల్మీకి చరి  
త్రనే రచించి తనవిశిష్టతను ప్రకటించు  
కొన్నాడు. ఈ ఇద్దరు కవిత్వలజ్జలు తమ  
ప్రబంధాల్లో చేసిన వేసవివర్ణనను తిల  
కడ్రాం.

ప్రబంధాలకు అష్టాదశవర్ణనలు జీవాని  
లూలు; తద్విరహితంగా ప్రబంధాలనిపిం  
చుకోవు. ఈ అష్టాదశవర్ణనల్లో ఋతువర్ణ  
నలు ప్రాధాన్యం వహిస్తాయి. కథ కను  
గుణంగా బొచిత్యంతో ఈ ఋతువర్ణనచేసి  
తన ప్రత్యేకతను నిలబెట్టుకొన్నవాడు  
శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. సందర్భోచితమై  
అతికనట్లుగ్రీష్మ, వర్ష, శరదృతసంత్వర్ణనలు  
ఆముక్తమాల్యదలో చేసినరీతిని పరిశీలిస్తే  
కృష్ణదేవరాయల విశిష్టత గోచరిస్తుంది.  
ఇలాగే అవసరంలేకపోయినా అన్ని ఋ  
తువుల వర్ణనలూ చేయాలన్న కాంక్షలేక,  
బొచితీసహంగా అవసరమైన వర్ణనలు  
మాత్రమే చేసినవాడు రఘునాథుడు.  
వాల్మీకిచరిత్రలో మొత్తంమీదగ్రీష్మవసం

తత్తువర్ణనలుమాత్రమే ఉన్నాయి. ఇదే రఘునాథుని విశిష్టత. సందర్భోచితమై, అతికినట్లుండి సముచితంగా ఉన్నాయి.

పాండ్యరాజైన మత్స్యధ్వజమహారాజు సామ్రాజ్యవైభవం అనుభవిస్తూన్న సమయమందలి వేసవివర్ణన ఆనుక్రమాల్యద రెండో ఆశ్వాసంలో ఆమోఘంగా చేకాడు శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు. ఇరవై ఐదు పద్యాలలో విపులంగా జరిగింది దీవర్ణన. సప్తర్షులు తీర్థసందర్శనార్థమై బయలుదేరి ఆయా తీర్థాల్ని సందర్శిస్తూ కాశీపట్టణం దర్శించి, మణికిర్ణికిలో స్నానాలుచేసి, కాశీవిశ్వనాథుని సేవించేలోపల వేసవి ఆరంభమై నట్లు వాట్మకిదర్శిత రెండో ఆశ్వాసంలో అభివర్ణించాడు రఘునాథ రాయలు. పథ్యాలుగు పద్యాలలో ఉంది దీవర్ణన. శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు ఈ వేసవివర్ణనలో ఉత్తేప్రేక్షాలంకారాన్నే ఎక్కువగా ఆశ్రయించినా, స్వభావోక్తినిపైతం ఏడనిమిదిపద్యాలలో ప్రయోగించడం విశేషం. పైపెచ్చు రాయలలోకి జత అడుగడుగునా కనిపించి, మనల్ని ఆశ్చర్యచకితుల్నిచేసి, ఆనందవార్ధిలో ముంచి తేల్చుతుంది. ఇది రాయల ప్రత్యేకత. రఘునాథుడు కొద్దిగా రాయలను అనుసరించినా తన ప్రత్యేకతనుపైతం నిలబెట్టుకొన్నాడు.

వేసవి రాగానే నదీప్రవాహాలు ఇంకిపోగా, చట్రాలలో పేరకపాచి పెద్దగా బీటలువారిం దనివర్ణించాడు రాయలు. ఇది స్వభావోక్తి. ఇందు రాయల లోకజ్ఞత స్పష్టమవుతుంది. ఎండమావులకల్ల అన్ని దిక్కులు ధైరవునికోసం ఉదికినచీరలు ఆగి గట్టిన చాకిరేవులో అన్నట్లు గోచరించాయని రాయలు ఉత్తేప్రేక్షించడం మనోజ్ఞం. ఇలాగే రఘునాథుడు ధైరవునిత్రినే త్రాగ్నిలోని వేడిమేలోకమంతా వ్యాపించిందో అన్నట్లు “గ్రీష్మ మతిభిష్మంజై” తోచిందని ఉత్తేప్రేక్షించారు. ఉత్తేప్రేక్షాలోనున్న సామాన్యమైన ఉతికినగుడ్డలు, చాకిరేవులు చెప్పడంలో రాయలలోకజ్ఞ

తమాలంగా సహజత వ్యక్తమవుతుంది. వేసవిసీసృ నూగ్యరశ్మిచే హరింపబడగా మొరబెట్టుకొంటూ వెళ్తున్న పాడు బావులో అన్నట్లు సుష్ణ తిరుగుతూన్న మడిగాలులు వ్యాపించాయనిరాయలంటే

“సుడిగాలి గూలి జాట్టుచు  
వడిగానందందతిరిగె వలయంబగుచున్  
బుడమి యను బరణిఁ దెరఁ దిరి  
గెడుకీలనఁజాలనట్టి గ్రీష్మమునందున్”

(2-78)

అని వర్ణించాడు రఘునాథుడు.

ఇంతకంటే కృష్ణదేవరాయలు

‘పడమగ వెట్ట నయ్యుడుకు

ప్రాశన ముల్లక కూటిపేదలై

బడలిక నాడు నచ్చిలువ

ప్రగ్గములన్ రవియాజ్ఞ మాటికిన్

ముడియిడఁ బిచ్చుగంటు రథ

మున్నిలు పచ్చయనంబు సాగమిన్

జడను వహించె నాగ దివ

సంబులు దీర్ఘములయ్యె నత్తరిన్”

(2-49)

అన్న పగటిపూటలుదీర్ఘంకావడానికి పూతువు నుత్తేప్రేక్షించాడు. పశ్చిమదిక్కునకు వీస్తూన్న గాలివేడిగావడంవల్ల దాని నాహారంగా స్వీకరించనికూటిపేదలై బడలికఁ చేత ముట్లవీడిపోతూ ఉన్న రథాశ్వాల పగ్గాలైన సంబులముడి బలపడడానికి నూయనిఆజ్ఞతో సారెసారెకు రథసాగధి అనూయిడు రథం నిలపడంవల్ల ప్రయాణవేగం మందగించేనేమో అన్నట్లు గ్రీష్మకాలమందలిపగటిపూటలు దీర్ఘములయ్యాయట. ఇలాగే ఉత్తేప్రేక్షాలంకారంలో పగటిపూటలు దీర్ఘంకావడానికి గల కారణాన్ని రఘునాథుడు వర్ణించాడు.

“బడిచుచుచెంచుచాయ గరఁ

బాంధుల తాపముతేర నక్కడ

క్కడఁ దరుజాల మూలములఁ

గ్రమ్ముచునిల్వఁగ దానిగ్రుచ్చుకో

వడిఁ గరపాలి యొత్తి దిన

వల్లభుండలన సాగెనాఁగ న

య్యెడ నతిదీర్ఘ భావము వ

హించె నహంబు లహోమహోగ్రతన్

(2-78)

బాటసారులను ఎండనుంచి రక్షించడానికి ఛాయాదేవి చెట్లమూలల్లో నిలబడిపోతూ ఉండగా ఆమెను తన కరాలతో గ్రహించి తనతోపాటు కొనిపోవడానికి అన్నట్లు సూర్యుడు సాగాడట. అందుచేత ఆలస్యమైంది. ఆ ఆలస్యంతో అహస్సులు దీర్ఘమయ్యా యన్న కారణం చెప్పాడు రఘునాథుడు. అందు ‘పయనంబు సాగమిన్ జడను వహించెనాఁగ దివసంబులు దీర్ఘములయ్యె నత్తరిన్.’ ఇందు ‘అల్లన సాగెనాఁగ నయ్యెడ నతిదీర్ఘ భావమువహించె నహంబు లహోమహోగ్రతన్’. రెంటిలోను ఉత్తేప్రేక్షాలంకారమే. అనుసరణ ఉన్నా రాయలకంటే సహజంగా. సరళంగా చెప్పాడు రఘునాథుడు. ఇది ఈతని స్వతంత్రత. రాయల రచనలో ఇంకా నూయని వేడిమి కాల్రగా గాలివల్ల పైకెగసిన బూడిదసమాహమో అన్నట్లు బూరుగుదూది ఆకాశాని కెగసిందట. పర్వత్యనికి లంచమివ్వడానికి నాణాలతో చేతులు పైకెత్తి నవేమో అన్నట్లున్నాయట నీరింకిన నదులు, ఇంకా-

‘మెందుమీతిన పగటిబీటెండ దాఁకి

యొల్లఁబోయిన లేబొందు మల్లెవొదల

తుదలఁ జప్పడలై కడుదొడ్డ లగుచుఁ

బొడమె మొగ్గలగము లగ్గిబొబ్బలట్ల’.

(2-56)

అని ఉత్తేప్రేక్షించడం రాయలకే చేతనవుతుంది. కాగా-

‘ఎసఁగుకట్టావిక్రియ నావిరెగఁబుఁ బగటి

యొండయునుకాఁబకుండుభూమండలమున

బొలిచె మాపటఁ బండువెన్నెల చకోర

పోతవికతికిఁ జాపట్టువోసివట్టు.’ (2-60)

అని చెప్పడం రాయలలోకజ్ఞతకునిదర్శనం.

అతిశయించిన ఆవిరేమో అన్నట్లు వేసవి

ఎండ వేడిమి ఆరని భూమిపై మాపటివేళ

చకోరపక్షుల కోసం ‘చాపట్టు’ వోసి



నట్లుగా పండువెన్నెల ఒప్పిం దని  
రాయలు ఎంతో చక్కగా ఉత్తే  
షించాడు. ఇలాగే

అట్టివేసవి బెడిదంబు వెట్టక తన  
హస్తము సెమర్చి సారెకు లస్తకంబు  
దుసికిలగఁ గాదె సవరింపవసముగాక  
పుష్పబాణుని చెఱకు విల్పుడమిఁబడియే' (2-65)

అని ఉత్తేషించాడు రాయలు.  
రాయల ఈపద్యంలోని మొదటి పాదం  
యథాతథంగా వాడుకొన్నాడు రఘు  
నాథుడు.

‘అట్టివేసవి బెడిదంపు వెట్టకతన  
నేల నందంద విడిసిన నెఱియలందుఁ  
దరణి పాదంబు నెడనెడఁ దవుల మెల్లఁ  
దివిచికొని పోవ దివసంబు దీర్ఘమయ్యె’ (2-74)

అయితే ఇక్కడి విషయం వేరు. ‘బడి  
చనుదెంచు’ (2-73) పద్యంలోని  
భావాన్ని మరోవిధంగా చెప్పుకున్నాడు  
రఘునాథుడు. ఏమైనా రాయలమీద  
ఎంతో గౌరవముంటేకాని రఘునాథుడు  
యథాతథంగా గ్రహించగలడా? ఆమా  
త్రం రచించడం తనకు చేతకాకకాదు.  
ఆ రచనమీది గౌరవమే ఇంతచేసింది.  
‘తరుణుల్’ (2-66) అన్న రాయలపద్యం  
లో చక్కటి ఉత్తేషణఉంది. ఇది మనో  
జ్ఞమైన భావన. గ్రామ గ్రామంబున’  
(2-69) పద్యంలో వేసవిలో భూమిపై  
కుంపటిలోని తామరలో అన్నట్లు చల  
వేందిరా లున్నాయట. తోటబగ  
లుండి’ (2-70) పద్యంలో వర్షాన్ని  
నూచించ వానికి గుడ్డుతో గూడ వచ్చే  
ఎర్రచీమల అన్నట్లు ప్రజలున్నారం  
టాడు రాయలు. ఇకన్న ఉత్తేషణలం  
కారానికి ఉదాహరణలు.

ఇక రాయలు స్వభావోక్తిలో చక్క  
గా గ్రీష్మవర్ణన చేయడం గమనిద్దాం.  
తైలి ఎడ నెడ నారికేళపాక మైనా,  
రాయలు స్వభావోక్తి అలంకార ప్రయో

గం చేయడంలో సమర్థుడు. వేసవి వర్ణ  
నలో ఈ స్వభావోక్తికి చోటు కల్పించ  
డం విశేష మన్నది పూర్వోక్తం. చేపల  
వాసనలతో ఒదిగి ఉండి, నత్తగుల్లల్ని,  
ఎండ్రకాయల్ని తింటూన్న కొంగలకు  
చెరువులలోని నీరు జానుదప్పు మైం  
దన్న విషయం ‘నులివాడు’ (2-53)  
పద్యంలోను; నీళ్లుండగా పెద్దపెద్ద చేప  
లను తిన్న పెద్దకొంగలు, వేసవిలోనీళ్ళిం  
కిపోగా బొమ్మడా లనే చిన్నిచేపల్ని  
నైతం తిన్నాయని, ‘మీటగు మీలనెల్ల’  
(2-54) పద్యంలోను చక్కగావర్ణిం  
చాడు రాయలు. ఇంతకంటే ముఖ్యంగా  
ఏతంఎత్తేప్పుడు ఉదయాన బొక్కెనల  
శబ్దం మద్దెల ధ్వనిలాగా ఉండగా, ఏ  
తంతొక్కడివాళ్ళు పాడుతూన్న పాటలు  
ఎంతో మనోజ్ఞంగా ఉన్నాయంటూ-

‘ప్రాతర్వేళల నట్టి వెట్ట సాగి నై  
పాటిల్లెఁ గుంభోంభనో  
ద్యూతాంబుధ్వనివాద్యమై మరుదధః  
పుంజీభవత్పాటల  
వ్రాతామ్రేడితసిక్త భూసురభిశా  
నామాంబుకుల్యాబహు  
స్రోతస్సంధుల సంధుయంత్రనతిక్య  
త్రోవ్విద్గిత కేయాఘముల్’ (2-55)  
పద్యంలో వర్ణించిన లోకజ్ఞత స్పష్టం.  
కాగా-

‘తాగుజ్యాతిగ చూతనూత్న ఫలయు  
క్తైలాభిఘాతస్వన  
ధారాధూపితశుష్య దంబుహృతమా  
తస్యచ్చేదపాకోద్గతో  
ద్ధారంపుం గవరార్చు భోగులకు సం  
ధ్యావేళలం కేళికాం  
తారాభ్యంతో పాలుకాస్థిత హిమాం  
తర్నాళికేశాంబువుల్’ (2-68)

పద్యంలో వేసవిలో భోగులు క్రొత్త  
మామిడి ముక్కల్ని తాలింపు వేసికం  
డిన చేపల కూరతో భోజనం చేయగా

కలిగిన కనరును పోగొట్టు కొనుటకై  
ఉద్యానవనాల్లో ఇసుకలో పాతిపెట్టిన  
కొబ్బరికాయల్ని బయటికి తీసి వాటి  
నీళ్ళను సాయంకాలం తాగుతూంటారు  
అంటాడురాయలు. ఇదిబహుశః తన అను  
భవమే! ఇలానే రఘునాథుడు -

‘పట పట పగిలెం గుంభిని  
తటపట పథికులమనంబు తల్లడపడియెన్  
చిట చిట నెగ సెన్ దవళిభి  
కటకట గ్రీష్మంబాకింత కనఁబడునంతన్’  
(2-72)-

అని స్వభావోక్తిని చక్కగా ప్రయో  
గించడం గమనించ దగ్గది.

రాయలు వేసవి వర్ణన సంవర్భంలో  
హాస్యం పరిపోషించి ఉండటం మరీ విశే  
షం. ఇందు తన శృంగార ప్రియత్వానికి  
హాస్యం ఆధారభూతమైంది.

‘తొడిఁబడవమ్మలక్కలని  
తూలుచు దీఁత దోసిలాగ్గుచున్,  
వడముఱి తేరఁదేర, నల  
వ్యాము లెన్నక, మోము గుబ్బలున్  
గడుకొను కత్తుదీప్తులు నె  
గాదిగఁగన్గొను చిట్టకంబుఁ ద్రాఁ  
గుడుఁ, గనిసన్నల న్నగిరి  
క్రోల్పక పాంథుఁబ్రపాప్రపాలికల్.’  
(2-59)

వేసవిలో బాటసారులు దాహంతో  
అమ్మ! అక్క! అంటూ దీనంగా దోసి  
లాగ్గివచ్చి, చలివేందెరాల్లోని స్త్రీలు  
నీరుపోయగా, త్రాగి కొంత సేద దీరిన  
ఆ బాటసారులు ఆ స్త్రీల కన్నులు,  
ముఖాలు, స్తనాలు, కత్తుభాగాలు  
చూస్తూండగా - ఆ స్త్రీలు నవ్వా రట  
వాకికాముకత్వాన్ని గమనించి, ఇందులో  
హాస్యం పోషించడం రాయలకే సాధ్య  
మైంది.

ఇలాగా శ్రీకృష్ణదేవరాయలు అనన్య  
సామాన్యంగా ఋతు వర్ణన చేయడం

వాగ్దేవి

- శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు

నన్నయ కవితాచంద్రు నవ్యసౌధంబున  
లలితమా పలుకులు పలుక నేర్చి  
తిక్కనామాత్యుని దివ్యాంగణంబున  
తగురీని బాల్యంపు దశనుగడిపి  
శ్రీనాథ కవిరాజు శీతాంశుశాలలో  
యావనదశయందు నడుగుఁ బెట్టి  
పోతనామాత్యుని పుష్పవనంబున  
విడి తేనియలగ్రోలి పరవశించి

ప్రభువు శ్రీకృష్ణరాయల పాలనమున  
విజయనగరపు వీధులవేడ్కతోడ  
అందల మెక్కి యూరేగి నటితల్లి!  
ఆంధ్రవాగ్దేవి! జేజేలనందుకొనుము.

నన్నపాద్యుని సుప్రసన్నకథాయుక్తి  
తిక్కనామాత్యుని తెనుగుదనము  
శ్రీనాథభట్టు విశేష ధారాశుద్ధి  
పోతనామాత్యుని పోహలింత  
పెద్దనార్యు శరీర శేషలత్పంబును  
ముక్కుతిమ్మకవీంద్రు ముద్దుపల్కు  
నూరనామాత్యుని సుందరకల్పన  
ధూర్జటివర్యు మాధుర్యమహిమ

ప్రభువు శ్రీకృష్ణరాయల పాకపటిమ  
చేమకూర వేంకటకవి శ్లేషగుణము  
ఎదదలంచియే గటంబు నెత్తుకొంటి  
పలుకుదయ సేయుమా! వాణి నలువరాణి!

( 12 వ పేజీ తరువాయి )

వాగ్దేవి, తన ప్రతిభాలోక జ్ఞతల్ని ప్రక  
టిస్తూ వేసవివర్ణనను గావించడంలోను,  
తన ప్రత్యేకతను నిలబెట్టుకొన్నట్లు  
స్పష్టమైంది. అదేవిధంగా రఘునాథ  
రాయలు సైతం ఎడనెడ అనుసరించినా  
కృష్ణదేవరాయలతో అన్నివిధాలా తన  
సాదృశ్యాన్ని, స్వతంత్రతను చూపినట్లు  
సవ్యక్తమైంది. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు  
రఘునాథరాయలు ఇద్దరు రాజకవులే  
కాదు, కవిరాజులూను, అనడం అతిశ  
యోక్తి కాదు. స్వభావోక్తి!



శ్రీ వాల్మీకి రామాయణము

[ప్రథమ సంపుటము: బాలకాండ,  
అయోధ్యాకాండ. గ్రంథకర్త: ప్రకాశ  
కులు: శతాధిక గ్రంథకర్త, ఆర్ష కవి  
శిరోమణి విద్వాన్ బులుసు వేంకటేశ్వ  
రులు, ఎం. ఏ; (త్రిబుల్) శ్రీ అన్నవరం  
సత్యవతిదేవీ స్త్రీల ప్రభుత్వ కళాశా  
లాంట్ల భాషాపతి, 8-22-14 పట్టాభివీధి,  
గాంధీనగరం. కాకినాడ 533004, వెల  
రు 50.  $\frac{1}{4}$  క్రొను పెద్ద సైజు 416+16+  
20 పుటలు.]

శ్రీ వాల్మీకి రామాయణము జగత్ప్ర  
సిద్ధము. దానికి దేశీయ విదేశీయ మూర  
దేశీయ భాషలలో వెన్నో అనువాద  
ములు వెలసినవి. అనువాదములు కొన్ని  
అనుసరణములు కొన్ని, పరివర్తనములు  
కొన్ని, భాషానువాదములు కొన్ని,  
ఎన్నోరకములు మున్ను వెలువడినవి. ఇటీ  
వలి కాలములో శ్రీరామాయణ కల్ప  
వృక్షము వెలువడినపిదప, కల్పవృక్ష  
ఖండనము, శ్రీరామాయణ విషవృక్షము,  
శ్రీరామాయణ విషవృక్ష ఖండనము  
మున్నగున వెన్నో కొల్లలుగా బయలు  
దేరినవి. వావిలి కొలనువారి “వాల్మీకి  
రామాయణము,” జనమంచి శేషాద్రి శర్మ  
గారి “ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము”  
మూలమునకుఁ జాలసన్నిహితానువాద  
ములు. గోపీనాథ రామాయణము అంటియే.  
కాని, భాస్కర రామాయణము, రంగ  
నాథ రామాయణము మున్నగునవి కేవ  
లాను వాదములు కావు. ఇంతవఱకు తెలు  
గునవచ్చిన అనువాదములు వ్యాఖ్యాతల  
భావములతోవిచ్ఛిన్నములు. అతివ్యాప్తి  
దోషములు కలవి. అవ్యాప్తి దోషములు  
కలవి కొన్ని.

“సులభసుందరమా ననుష్టుప్పలోన  
వ్రాసె వాల్మీకి సంస్కృతభాషయందు  
అంతసులభమా ఛందస్సు నందెవందు  
శ్రీకరంబుగ నాంధ్రీకరింపలేదు.”

కావున, ఈప్రయత్నము. పైఁగా  
‘వ్రాయును యథాతథంబు రామాయ  
ణంబు, తేటగీతల భావార్థదీప్తి మెఱుఱు’  
అని రామాజ్ఞ.

“సులభ సుందర చ్ఛందము సాంపుమూల  
భావసౌందర్య పోషణ ప్రస్ఫుటముగ  
భక్తిఁ బ్రారంభ మొనరించివ్రాయుమోరు  
అనుసరింప కంధముగ వ్యాఖ్యాత నెవని.  
వృత్తిములువాడె వాల్మీకియెచ్చటెచట.  
వాడు వృత్తంబు లచ్చోట వాసినూఱు.”

అనియు రామాజ్ఞ. దీనినిబట్టి చర్చిత  
చర్చణము, పిష్టపేషణము అని పామ  
రులనుకొనుటకు పీలుగా మరల రామా  
యణమే వ్రాయుటేల అని అడుగువారికి  
సమాధానము లివి. 1. ఇది భాత్యసతుని  
కోరిక, 2. రామాజ్ఞ. 3. తేటగీతలలో  
వ్రాయుమని 4. వ్యాఖ్యాతల సంధముగా  
ననుసరింప వద్దని 5. మూలమున వృత్త  
ములుగలచోట వృత్తములే వ్రాయుమని  
6. భక్తితోవ్రాయుమని 7. సులభసుందర  
చ్ఛందస్సు సాంపు నింపుమని 8. మూల  
భావసౌందర్య పోషణ ప్రస్ఫుటముగ  
నుండవలె నని నియమములను రాముడే  
యేర్పఱిచెను. మూలము నిర్వచనము.  
ఇదియు నిర్వచనము. ఈచక్కని పద్ధతు  
లను రామాజ్ఞ కాగా సృష్టించుకొని  
శ్రీవాల్మీకి రామాయణ రచనశ్రీవేంకటేశ  
్వరులు కావించినారు. శతాధిక గద్య

పద్య నాటకాది కర్తగా ఆయన చేయి తిరిగిన, ఆరితేరిన కవి. ఫలితము శ్రీవాల్మీకి రామాయణాంధ్రీకృతి. ఈపై నియమముల ననుసరించి యిదివఱ కవ్య రిది వ్రాయలేదు. కాన శ్రీ వేంకటేశ్వరుల కృతి ఒకవిధముగ నవినమే.

ప్రస్తుతము విమర్శకు వచ్చిన గ్రంథము బాలాయోధ్యాకాండలుగల తొలి సంపుటము. ఇదే రాయలు సైబులో 450 పుటలైనది. రెండు పాదములు గల అనుష్టుప్ శ్లోకమున కిందు నాలుగు పాదముల గీతము వచ్చినది కనుక, సైబులో వాల్మీకము నకు రెట్టింపైనది. అట్లని వ్యోపదములు లేక డొంకతిరుగుడులేక అన్వయ క్లిష్టత లేక, గ్రంథమంతయు ఒక్క వరుస నడచుట మిక్కిలి శ్లాఘ్యము.

బంగారుతీగవలె పద్యమును సాగించు విద్యలో శ్రీ వేంకటేశ్వరు లందెవేసిన చేయి. దశరథుడు

“అహితులం గల్చి హితుల సమాదరించి నిత్యవిజితేంద్రియుండయి నెగడి ధనద శక్రతుల్యతఁ గాంచి యైశ్వర్యములను మనువువలెనె ధర్మపరిపాలన మొనర్చి.

అయోధ్యాకాండలో శైలి మఱియును బాకమున పడినది. అది గంగా ప్రవాహమే :

“రాఘవుని జూడలేని నిర్భాగ్యులకును గృహము లవియేల భార్యలింకెందులకయి కొడుకులెందుకుఁ దమకొనగూడునట్టి సుఖము లెయ్యవి సర్వము కూన్యమగును.

సీతతో దండకావన సీమకేఁగు రామచంద్రుని పరిచర్యకై ముదమున వెంటనేగిన లక్ష్మణ వీరుఁ డొకఁడె నెగడె సత్పురుషుం డయి జగములందు.

దీనిమూలము :

“కిం ను తేహం గృహైః కార్యం  
కిం దార్తైః కిం ధనేన వా

పుత్రైర్వా కిం మిత్రైర్వాపి  
యే నపశ్యంతి రాఘవమ్.

ఏక సుత్పురుషో లోకే  
లక్ష్మణస్సహ సీతయా  
యోనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం  
రామం పరిచరన్ వనే.

దీనినిబట్టి యెంతసులభ మందరముగా రసభరితముగా శ్రీ వేంకటేశ్వరుల యనువాదము నడచినదో తెలియును.

వాల్మీకి చెప్పినది యథాతథముగా తెలుగువారికి చెప్పలే శ్రీ వేంకటేశ్వరుల లక్ష్యము. వాల్మీకి వ్యంగ్యముగా చెప్పినచోట వ్యంగ్యముగాను వాచ్యముగా చెప్పినచోట వాచ్యముగానే వీరు చెప్పిరి. సరసాను సరణమే వీరిపని. మూలమునకు మెఱుగుపెట్టుట, వాల్మీకినిమించుట మున్నగు మాటలు వీరి దృష్టిలో పిచ్చిమాటలు.

ఏ శ్లోకమున కాక్లోక మెంత మెలఁకువతో వీరనువదించినది మూలము దగ్గర పెట్టుకొని వీరి యనువాదము చదివిన వారికి తేటతెల్లమై ఆశ్చర్యము గొలుపును. రామాయణము వంటి మహాగ్రంథము లేదని అంతకంటె వాళ్ళకు శరణ్యము నేటికే కా దేనాటికి లేదని భక్తి భావముచే వీరి రచనకు పూనుకొనుటచే అనువాదమువలెగాక స్వతంత్ర గ్రంథము వలె నిగ్గి చక్కగ సాగినది. పరమపవిత్రమగు కవితా పరిపాకమును పరమ పవిత్ర కావ్యానువాదమున వ్యయించి శ్రీ వేంకటేశ్వరులు ధన్యులై తెలుగుతల్లికి మనోహరమహితస్వర్ణ భూషణ మొసఁగి తెలుగు వారిని ధన్యులను జేసినారు.

శ్రీ వేంకటేశ్వరులు మిగిలిన సంపుటములను త్వరలో ప్రకటింపగలరని ఉత్తర తర రసభరితము లవికాగలవని నిత్య నూతనము లవి అగునని ఆశించుచున్నాము.

- శ్రీ సుప్రసన్న.

## దీన రక్షక శతకము

కవి: శ్రీబ్రహ్మపు నేడి వెంకటజోగయ్య గారు. ప్రతులకు శ్రీ బి.వి. జోగారావు గారు సబ్ పోస్టుమాస్టరు. ట్రంక్ రోడ్డు జంక్షను, రాజమండ్రి. వెల తెలియదు.

వాఙ్మయ వృక్షమునకు గల శతకశాఖ మిక్కిలి విస్తరించినది. అందు ప్రధానమైనది భక్తి శాఖావిలాసము. దానిముందు మిగిలిన శతకశాఖల వికాసము తక్కువ యనిపించును. అట్లువచ్చిన భక్తి ప్రధాన శతకములలో (అర్వాచీనములలో) దీన రక్షకశతక మొకటి. దీనిని రచించిన వారు శ్రీబ్రహ్మపు నేడి వెంకటజోగయ్య గారు. విజయనగర సంస్థానాధీశ్వరుల వలన బహుమాన మందిన కవులు వీరు. లోకమాన్య శతకము మున్నగువానిని రచించి ప్రశస్తి నందినవారు. పునర్ముద్రణ మందుటయే దీని ప్రశస్తిని వెల్లడించును. దీనిని ప్రకటించినవారు వీరిపాత్రులు.

వీరికవిత్వము ప్రశంసనీయము. ధారా నైశిత్యము కలది. వీరి రచనలో నిజమైన యావేదన కనిపించును. 42 పద్యము వంటివి దీని కుదాహరణములుగా నీయవచ్చును. పట్టితి మీపద్యయము (29) గంటి పద్యములు వీరికి గల నిరంతరభాగవతాను శీలనమును వ్యక్తపరచును. కొన్ని పద్యములకు గుర్తుపెట్టుట యేలనో తెలియదు. అట్టివానికి వలసిన జాపిక లిచ్చినచో బాగుండెడిది. విమలంబై విశదంబునై (21) వంటిపద్యములు వీరి భావనాబలమును శబ్దశక్తిని నూచించును. (5)

పెక్కుఁబహువిధంబుల బ్రోచిన తీటువిన్న నాకగుదుగ నాశ పుట్టె ఇట క్రేగోపదము విచారణీయము. 7 లో. భవదీయ దాసునిగ నీ వెంటే గదా! ఇది యున్నట్టిదే 22 లో న న్వయ క్లేశము కలదు. 24 లోని అనన్యము నిట్టిదే. 26 సత్కథామృతపుధారల గ్రోలెడి జిహ్వా జిహ్వా- సత్కథామృతమును చెవులు

అదృష్టము

- శ్రీ జనాదగ్నిశర్మ, ఎం.ఏ.

నా యదృష్టము సత్య మనన్య లభ్య  
మమ్ము దయఁజూడ మనుజ జన్మమువచ్చె  
బూర్వ పుణ్యాన ఆస్తిక్య బుద్ధి కలిగె  
బ్రాహ్మచుంటిని దైవభావముతోడ ॥

అనుకొనిన దైవఁ బెరుగు నహమ్ముగాఁ  
గాదు నాజీవితాన నిక్కమ్ము సుమ్ము  
ఏల తలపోతలనుచు యదృచ్ఛనేది  
లభ్యమగుదాన నందుదు హ్లాద మెపుడు॥

పగలు చూచినరాత్రి స్వప్నమునఁబోఁచు  
 రూపముండుట గర్వమే రూపుగొనదు  
 దీనికేమాన్ యనెడి భీతియును లేదు  
 పనిజగుచున్నదది మహాభాగ్యమగును॥

( 14 వ పేజీ తరువాయి )

వినునుగదా! - పలుకునప్పుడు జిహ్వాకు ప్రాధాన్యమున్నను తదనుభవములలో లేకుండా 27 లో నమ్మి, ఏలుకొమ్మి, కావగమ్మి, కరుణింపలేమ్మి, వంటివానిలో ఇత్వము విచారణీయము. 31 లో భయార్తములో అన్వయము కుదురదు. 35 లో - అనివార్యమున స్మదినాట జేయగా వీనికిని అన్వయము విచారణీయము. 39 భో - పట్టగరాని మహద్ధతిగదా యలుగునె - క్రిగీటు విచారణీయము. 41 లో నాయజ్ఞతకన్న మేర నహి యాశలు చూడ, క్రిగీటు విచారణీయము.

ఇట్టి పున్నను నీశతకముతప్పక చదువ  
దగినది. ప్రాచీనమార్గాను సరణము, భాగ  
వతాను శీలనము వ్యక్తమగునీశతక మవశ్య  
పఠనీయము. వీరి మిగిలిన రచనలుగూడ  
నుద్రించిన బాగుండు ననిపించు వీరికవిత్వ  
మును అసూర్యంపశ్యను గానీయక వీరి  
పౌత్రులు మిగిలినవానిని గూడ ప్రకా  
శింప జేయగలరని ఆశింపఁ దగును.

- కృపసాధ్

అయువున్నది గూరోగ్య మసలులేదు,  
అశలున్నవి యైశ్వర్య మమరలేదు  
గ్రాసవాసంబులకుఁ దగు గడనకలదు  
నన్ను లోకమ్ము నెంచు మనస్సుకలదు॥

పెద్ద పనివాడ ననుచు జెప్పికొనలేను  
గాని కదలాదు గుండియ కలదుగాన  
జీవితపుటూపు అంగు వార్జించుకొన్న  
యనుభవంబుల ననెను సేర్పిన విధాన ॥

కథలును కైతలున్ విరివి  
గా పలికించెను బిల్లి, కొంతగా  
ప్రథితుడనైతి, నచ్చుపడు  
భాగ్యము పట్టిన పట్టకున్న, నా  
మథనము వ్యర్థమౌనె? యది  
మానకయాక సమందులీనమై  
బుధుల హృదంతి రాశములఁ  
బొంగగఁ జేయును గాల మబ్బినన్ ॥

పలుకఁజేసియుఁ బలికించు పలుకు వ్యాప్తి  
పొంద నీకింటఁ జేవ్రాత పొత్తములను  
పేర్చుచుంటయు మంచికే పేర్చి పేర్చి  
తొనె వహించు భారంబు తప్పితుదకు॥

ఎందున మోహముం గనక  
యొప్పుడు తన్ను స్మరించుచుండు సం  
స్పందన శీలమా నెడద  
వత్సలతన్ పసియించు తల్లి యా  
నందముకాకి నాబ్రదుకు  
నందు కొఱంత సుమంత లేను ని  
న్నంచద నెట్టులో జనని!  
యంతము దాకీటు సాగనీయవే!

ముఖమున్ గోగము బాధ్యతల్ మిగుల  
దల్లీ! నిన్ను ధ్యానింప కే  
జనుడుండున్ భవదీయ సంస్కరణ  
నిచ్చున్ నిల్పు భావంబుతో  
డనె నన్నిట్టులుతీర్చి, తింక నిను నం  
టన్ గ్రాడన్ నీవు నే  
నను వైవిధ్యము కానరానటులు  
ధన్యోఽహం జగన్మాతహా!

వసంతగీతి

- శ్రీ జి. యం. రామశర్మ,  
ఎం. ఎ.



ఘనముగా వీచు నీ వడగాడ్పులందు  
 తనని యంతయు కరము నుయ్యాలటాగ  
 హాయి హాయిగ తనను నొయ్యార మొలుక  
 సాగిపోవుచునుండె వసంతలక్ష్మి.

కోయని కోయిలమ్మ లల  
 కొమ్మలపై సుమనోజ్ఞ రావముల్  
 సేయగ “ఘమ్మఘమ్మ”ని వి  
 శేషముగా నళిరాజు సన్నసా  
 న్నాయిలుఁ బాడుచుండఁ జిలు  
 నవ్వులచేత వసంతలక్ష్మి కం-  
 యికి విందొనర్చి కళ  
 గొస వసంతము నాడుచుండెడున్”

నిన మొన్న చిగురించి నిండుగ కాయలన్  
 చిన్న చిన్నగఁ గాసె గున్నమావి  
 ఎల్లర వృద్యాల నుల్లాసమొదవగ  
 అల్లనల్లన వీచె పిల్లగాలి  
 క్రొత్త క్రొత్తగ నగు నెత్తావి పెదజల్ల  
 వింత వింతగఁ బూసె వేపపూపు  
 కోమలమ్ముగ నగు కొమ్మలు నలరాగు  
 చెట్టు చెట్టున లేత చిగురు ప్రిదిలె

ప్రముఖ మాతన వత్సరాగమనమునకు  
స్వాగతంబిడుచున్నదో యనగ నేడు  
నేలనంతను మురిపాల పాలుఁజేసి  
సరగు సరగున వచ్చె వసంతలక్ష్మి

• • •

• • •

- శ్రీ నూరం శ్రీనివాసులు.

నింకనా నెత్తురే తాగ నెట్టనో జనుదు.

**ఈ పక్షంలా**

శ్రీరామనవమి

(శ్రీ) రామశాస్త్రిగారికి సన్నానం

త్యాగరాజనగర్ ఆడఁకొలను వారి  
వీధిలో జరిపిన సీతా గామకళ్యాణమహో  
త్సవాల సందర్భముగా త్యాగరాజనగర్  
శ్రీరామభక్త బృందమువారు సప్తముఖ  
వైణికవిద్వాంసులైన శిష్టు శ్రీరామకృష్ణ  
గారిని ఉచితరీతిని సన్మానించిరి.

సన్మానసభకు మున్సిపల్ కమిషనర్  
& స్పెషలాఫీసర్ గారైన శ్రీ A. సుబ్బా  
రావు అధ్యక్షత వహిస్తూ చరిత్ర ప్రసిద్ధి  
గాంచిన రాజమహేంద్రవరములో  
శ్రీరామనవమి ఘనముగా జరిపేవారని  
ఈరోజున శ్రీరామనవమి సందర్భముగా  
సంగీతవిద్వాంసులను గుర్తించి సన్మానిం  
చుట అభినందించవలసిన విషయమని  
పేర్కొన్నారు. గానకళ సంపాదకులు  
శ్రీ మునుగంటి శ్రీరామమూర్తి గారు  
(కాకినాడ) సభాపారంభముచేస్తూ మన

రాణింప నెవ్వారిలన్.

చిక్కిశల్యమవుత చివరకు నిహమందు  
వలపునెత్తు గెటను కలుగకుంట  
నన్యజీవిగోరనా ప్రళయాంతఃకూ  
మనిషి నెత్తుగొకడై మఱిగియుంట.

కున్న కొద్దిపాటి సంగీత కుటుంబాలలో శిష్టువారి దొకటని, అట్టి శిష్టువారి వంశ రత్నం శ్రీ రామకృష్ణి, గారిని సన్మానించటము చాలా ఆనందదాయకమని చెప్పినారు.

శాస్త్రి గార్ని ఆంధ్రపురాణకర్త  
శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ  
శాస్త్రిగారు చందన తాంబూలములతో  
పాటునూతనవస్త్రములతో, సరస్వతీచిత్ర  
ముతోను సత్కరించుటయేకాక వారు  
చేసిన అనగ్గళోపన్యాసములలో శాస్త్రి  
గారి ముత్తాతగారైన శ్రీ శిష్టుకృష్ణమూర్తి  
శాస్త్రిగారు సంగీత సాహిత్యములలో  
నిష్ణాతులని వారినిగురించి ఆంధ్రపురా  
ణంలో కూడ వివరించుట జరిగినదని అట్టి  
శిష్టువారి కుటుంబానికి చెందిన శ్రీ రామ  
శాస్త్రిగారికి నా చేతులమీదుగా సన్మా  
నము జరిపే భాగ్యము లభించుట నిజ  
ముగా నా పూర్వజన్మ సుకృతమని  
పేర్కొన్నారు.

కాస్త్రీగారిని శ్రీ చేదియ్యం వెంకట్రా  
మయ్యగారు కాశ్మీరుకాలువా మరియు  
అర్ధనాట పదహార్లతోను సత్కరించి  
నారు.మిర్తిపాడు శ్రీమీరాదాసు,N.C.  
జ్యోత్సన్నరణి, ఉష, విజయభాను,  
పలువురు పెద్దలు, కాస్త్రీగారి శిష్యులు  
వారిని పూలమాలాంక్షతులను చేసినారు.

త్యాగరాజ నారాయణదాస సే వా  
సమితి కార్యదర్శి శ్రీ బుగ్గా పాపయ్య  
శాస్త్రి, గారు ప్రసంగించినారు.

ఈ ఉత్సవాల ముఖ్యకార్యక్రమ శ్రీ  
సిమ్మలపూడి పీఠాజు వందనసమర్పణతో  
ఆనాటి సభ ముగిసినది. అనంతరం గాన  
సభ జరిగినది.



## బి. వి. ఆండ్ కో., వుస్తకములు

బి. ఏ., బి. యస్ సి., బి. కాం. తరగతుల I, II సంవత్సరముల తెలుగునోట్సు (ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ) ప్రతులు అన్నియు అయిపోవుటకు సిద్ధముగానున్నవి. కావలసినవారు త్వరపడుటమంచిది. వచ్చేసంవత్సరమునకు మారే అవకాశమున్నందున పునర్ముద్రణము జరగదు.

బి. వి. ఆండ్ కో.,

6 - 8 - 7, ఇన్నీసుపేట

రాజమండ్రి - 1.

### —\* రచయితలకు మనవి \*

సంక్షేపముగను, సామనస్యముతోఁ గూడినవిగాను, నుండు విమర్శనాత్మక రచనలకు స్వాగతము. గ్రంథవిమర్శకుఁ బ్రాముఖ్యము. ఔచిత్యము మీఱని అభిప్రాయ భేదములకు సముచిత గౌరవము. వాఙ్మయమునఁ జేరఁదగు వివిధాంశములపైఁ దమ రచనలు పంపి మాకుఁ జేయూఁతనీయఁ బ్రార్థన. రచనలు సరళగ్రాంథికములొఁ గాని, శిష్టవ్యావహారికములొఁ గాని యుండవచ్చును. సలక్షణములు రసవంతములు నగు పద్యరచనలకు ప్రత్యేక స్వాగతము.

సమాలోచనముపట్ల ఆదరాభిమానములతో రచయితలు సంపూర్ణ సహకార మొసగుచున్నందుకు సంతోషము. రచన లతి ధీర్ఘములై 'సశేషములు' కాకుండునట్లు ప్రయత్నించుట మిక్కిలి అవసరము.

వివిధ ప్రక్రియలకు సంబంధించిన సంగ్రహ రచనల నాహ్వానించుచున్నాము. సమాలోచన గ్రంథవిమర్శకు (సమీక్షకు) ప్రత్యేక ప్రాముఖ్య మిచ్చును. సమీక్షకు పంపు గ్రంథములు రెండేసి ప్రతులు పంపవలయునని గమనింపఁ గోరిక.

— సంపాదకుడు.

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు, పిద్యూన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి,  
Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College,  
6-8-7, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజ నగర్), రాజమండ్రి-1.

### —\* 'సమాలోచన' ప్రకటన రేట్లు \*

|                                              |     |      |
|----------------------------------------------|-----|------|
| ప్రతిలు 4 వ పేజీ వూర్తి వేజీ ఒకసారి ప్రకటనకు | రు. | 150. |
| „ „ „ „ „ „                                  | రు. | 80.  |
| „ „ „ „ „ „                                  | రు. | 50.  |
| మిగిలిన పేజీలలో వూర్తి వేజీ                  | రు. | 100. |
| „ „ „ „ „ „                                  | రు. | 60.  |
| „ „ „ „ „ „                                  | రు. | 40.  |

కంట్రాక్టు రేట్లకు సంపాదకుని పేర వ్రాయండి.







